

Przedmiotowy system oceniania z geografii

I. PRIORYTETY OCENIANIA W GEOGRAFII

1. Edukacja geograficzna w gimnazjum stwarza możliwości do:

- zrozumienia otaczającego nas świata i poruszania się w przestrzeni geograficznej;
- przygotowania do przemian społecznych, gospodarczych i politycznych zachodzących w regionie, kraju i na świecie;
- kształtowania postaw ludzi otwartych, aktywnych, tolerancyjnych i twórczych;
- świadomego podejmowanych decyzji.

2. Sprawdzanie i ocenianie osiągnięć ucznia, którym w szczególności podlegają:

- przyrost wiadomości w zakresie:
 - wskazywania i opisywania: faktów, nazw geograficznych, terminów,
 - zrozumienia związków i zależności zachodzących w przestrzeni geograficznej
- przyrost umiejętności w zakresie:
 - samodzielnego porządkowania i wartościowania informacji,
 - posługiwania się zdobytymi informacjami z różnych źródeł (np. interpretowanie danych statystycznych, czytanie mapy),
 - praktycznego stosowania informacji (np. orientacja na mapie),
 - twórczego rozwiązywania problemów,
 - prezentowania treści geograficznych (np. formułowanie notatki w zeszycie przedmiotowym, wykonywanie rysunku, szkicu, diagramu);
- postawy
 - systematyczność pracy ucznia przez cały rok (przygotowanie się do zajęć lekcyjnych, udział w wykonywaniu zadań na lekcji),
 - aktywność i inicjatywa,
 - rozwój własnych zdolności i zainteresowań.

II. FORMY I METODY SPRAWDZANIA I OCENIANIA OSIĄGNIĘĆ UCZNIA

Uczniowie mogą być oceniani: w sali lekcyjnej, podczas zajęć w terenie, działań na rzecz szkoły i środowiska, uczestnicząc w konkursach przedmiotowych.

Uczeń może otrzymać ocenę za:

1. Odpowiedź ustną – samodzielną, płynną, wyczerpującą temat, zaprezentowaną poprawnym językiem z użyciem znanych terminów i nazw geograficznych.
2. Orientację na mapie – w różnych formach: przy mapie ściennej, w atlasie uczniowskim, na mapie konturowej, na sprawdzianach.
3. Przynajmniej dwa razy w semestrze (zapowiedziane tydzień wcześniej) sprawdziany pisemne 40 minutowe.
4. Niezapowiedziane sprawdziany pisemne 15 minutowe (kartkówki) z trzech ostatnich lekcji.
5. Aktywną pracę na lekcji – samodzielną, odkrywczą, kreatywną.
6. Pracę domową – samodzielną, estetyczną, zgodną z tematem (nie każda praca domowa otrzyma ocenę).

7. Wykonywanie dodatkowych prac pisemnych – rysunków, posterów, portfolio.
8. Wykonanie zadań w zeszyte ćwiczeń (wskazanych przez nauczyciela).
9. Pracę poza salą lekcyjną (na wycieczce, w terenie, wywiad itp.)

Systematyczność pracy ucznia można oznaczać w dzienniku lekcyjnym znakiem plus (+) lub minus (-) :

- 3 plusy otrzymane przez ucznia to ocena bardzo dobra (np. aktywność w czasie uczenia się, przy rozwiązywaniu zadań),
- 3 minusy to ocena niedostateczna (np. trzykrotny brak zadania domowego pisemnego w zeszyte przedmiotowym lub zeszyte ćwiczeń).

Zarówno odpowiedzi ustne jak i pisemne powinny być oparte o umiejętności korzystania z różnych źródeł informacji: podręcznika, zeszytu ćwiczeń, map różnej treści, rocznika statystycznego, słownika geograficznego, czasopisma, literatury popularno - naukowej.

III. KRYTERIA OCENIANIA I ZASADY WYSTAWIANIA OCENY SEMESTRALNEJ I KOŃCOWOROCZNEJ

Osiągnięcia ucznia określono w ten sposób, że stanowią one spełnienie wymagań koniecznych, podstawowych, rozszerzających, dopełniających i wykraczających.

Wymagania konieczne – obejmują te elementy treści, które mogą świadczyć o możliwości opanowania, przy odpowiednim nakładzie pracy, pozostałych elementów tej treści. Stanowią je elementy najłatwiejsze, najczęściej stosowane, praktyczne, niewymagające większych modyfikacji, niezbędne do uczenia się ogółu podstawowych wiadomości i umiejętności.

Wymagania podstawowe – obejmują treści najprzystępniejsze, najprostsze, najbardziej uniwersalne, niezbędne na danym etapie kształcenia i na wyższych etapach, bezpośrednio użyteczne w pozaszkolnej działalności ucznia.

Wymagania rozszerzające – obejmują elementy treści umiarkowanie przystępne, bardziej złożone i mniej typowe, w pewnym stopniu hipotetyczne, przydatne na dalszym etapie kształcenia, pośrednio użyteczne w pozaszkolnej działalności ucznia.

Wymagania dopełniające – obejmują elementy treści trudne do opanowania, złożone i nietypowe, występujące w wielu równoległych ujęciach, wyspecjalizowane, o trudno przewidywalnym zastosowaniu.

Wymagania wykraczające – obejmują wiadomości i umiejętności z wybranej dziedziny geografii, wykraczające trudnością poza poziom rozszerzony, szczególnie złożone i oryginalne, twórcze naukowo, wąsko specjalistyczne.

Oceny pracy ucznia dokonuje się według skali od 1 do 6.

Zakres ocenianych wiadomości i umiejętności ujęto w planie wynikowym.

Przy odpowiedzi ustnej i pisemnej ocenie podlegają:

- poziom merytoryczny (umiejętność doboru i zakres treści, wyjaśnianie zjawisk procesów, poprawne stosowanie terminów i nazw geograficznych;
- poprawność stylistyczna, kultura wypowiedzi;
- przy pracach pisemnych brana jest pod uwagę samodzielność wykonanej pracy, dokładność wykonanych rysunków, wykresów, map;
- twórczość i kreatywność w działaniu;

Ocenianie prac pisemnych:

- liczba punktów wymaganych na poszczególne oceny pracy pisemnej ustalana jest wg następującego kryterium:
powyżej 91 % poprawnie wykonanych zadań – ocena bardzo dobra
od 76 % poprawnie wykonanych zadań – ocena dobra
od 51 % poprawnie wykonanych zadań – ocena dostateczna
od 35 % poprawnie wykonanych zadań – ocena dopuszczająca
poniżej 35% poprawnie wykonanych zadań – ocena niedostateczna

Zasady wystawiania oceny semestralnej i końcoworocznej - ważenie ocen

Ocenę semestralną/kończoworoczną wylicza się korzystając ze średniej ważonej.

Ocena końcoworoczna jest oceną ważoną z całego roku szkolnego.

Każda ocena otrzymana przez ucznia ma swoją wagę. Podzielone one są na pięć kategorii:

- Oceny otrzymane ze sprawdzianów wiadomości z całego działu mają wagę 5 punktów,
- Oceny otrzymane z kartkówki z trzech ostatnich lekcji mają wagę 3 punktów,
- Oceny otrzymane za odpowiedź mają wagę 2 punktów,
- Oceny otrzymane z kartkówki z jednej lub dwóch lekcji mają wagę 2 punktów,
- Oceny otrzymane z pracy domowej i innych form aktywności mają wagę 1 punktu,

Zasada wyliczania wartości liczbowej oceny:

- Dodajemy do siebie oceny danej kategorii i otrzymaną sumę mnożymy przez wagę tych ocen,
- Otrzymane iloczyny sum dodajemy do siebie i dzielimy przez sumę iloczynów liczby ocen w poszczególnych wagach przez wartość ich wag,
- Otrzymany wynik porównujemy z tabelą ocen:

Przedział punktowy	Ocena za semestr/koniec roku
Do 1,60	niedostateczny
1,61-2,54	dopuszczający
2,55 - 3,79	dostateczny
3,8 - 4,54	dobry
4,5 - 5,34	bardzo dobry
Powyżej 5,35	celujący

IV. SPOSOBY INFORMOWANIA UCZNIÓW I RODZICÓW O OSIĄGNIĘCIACH W NAUCE

Na pierwszej godzinie lekcyjnej nauczyciel informuje uczniów o PSO i wymaganiach edukacyjnych.

Oceny są: jawne, obiektywne, umotywowane.

Na prośbę ucznia nauczyciel uzasadnia ustaloną ocenę.

Na zebraniach z rodzicami - wywiadówkach lub podczas spotkań indywidualnych nauczyciel informuje rodziców o:

- wymaganiach edukacyjnych i kryteriach oceniania,
- aktualnym stanie postępów w nauce,
- uzdolnieniach lub trudnościach ucznia w nauce,
- ocenie klasyfikacyjnej na miesiąc przed końcem semestru;

Na prośbę rodzica nauczyciel uzasadnia ustaloną ocenę.

Rodzice mają wgląd do sprawdzonej i ocenionej pracy pisemnej swojego dziecka w obecności nauczyciela i na terenie Gimnazjum po wcześniejszym ustaleniu terminu z nauczycielem.

V. USTALENIA DODATKOWE

1. Nieobecność na lekcji nie zwalnia ucznia z przygotowania się do lekcji i możliwości odpowiedzi.
2. Kartkówki nie muszą być zapowiedziane.
3. Sprawdziany wiadomości są obowiązkowe.
4. Uczeń, który z przyczyn losowych nie mógł napisać sprawdzianu wiadomości z całą klasą (nieobecność jest uzasadniona i usprawiedliwiona), ma obowiązek uczynić to w terminie dwóch tygodni od dnia powrotu do szkoły, w terminie ustalonym z nauczycielem.
5. W przypadku nieuzasadnionej i nieusprawiedliwionej nieobecności na sprawdzianie uczeń nie ma możliwości napisania go w innym terminie.
6. Brak oceny ze sprawdzianu wpływa na obniżenie oceny semestralnej lub końcoworocznej w takim samym stopniu, jak ocena niedostateczna. Uczeń, który nie wywiązał się z obowiązku uzyskania oceny ze sprawdzianu wiadomości w określonym terminie dwóch tygodni od dnia powrotu do szkoły otrzymuje ocenę niedostateczną.
7. Nauczyciel ma prawo odpytać bez zapowiedzi, z objętego sprawdzianem zakresu wiedzy i umiejętności ucznia, który nie napisał w terminie danej pracy.
8. Uczeń, który otrzymał ze sprawdzianu ocenę niedostateczną, może ją poprawić co najwyżej na ocenę dopuszczającą, w terminie dwóch tygodni od dnia wpisania oceny do dziennika.
9. Nie ma możliwości poprawiania ocen wyższych niż niedostateczna.
10. Nie przewiduje się poprawy ocen z kartkówek.
11. Nauczyciel ma prawo przerwać sprawdzian uczniowi lub całej klasie, jeżeli stwierdzi na podstawie zachowania uczniów niesamodzielność ich pracy. Stwierdzenie faktu odpisywania podczas sprawdzianu może być podstawą wystawienia bieżącej oceny niedostatecznej.
12. Uczeń z klasy I, II i III raz w semestrze może zgłosić nieprzygotowanie do zajęć. Nie dotyczy to zapowiedzianych sprawdzianów. Nieprzygotowanie obejmuje:
 - brak książki, zeszytu ćwiczeń,
 - brak pracy domowej,

- brak opanowania wiadomości z ostatniej lekcji;
13. Jeżeli w danym semestrze odbędzie się badanie wyników nauczania lub próbny egzamin gimnazjalny i będzie podlegało ono ocenie, to otrzymana ocena równoważna jest ocenie ze sprawdzianu wiadomości.

WYMAGANIA EDUKACYJNE NA STOPNIE SZKOLNE KLASA I

Temat lekcji	Poziom wymagań				
	konieczny	podstawowy	rozszerzający	dopełniający	wykraczający
	ocena dopuszczająca	ocena dostateczna	ocena dobra	ocena bardzo dobra	ocena celująca
1. O czym będziesz się uczyć na lekcjach geografii?	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia źródła informacji geograficznej wyróżnia dyscypliny geografii wyjaśnia znaczenie terminu „geografia” 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia, czym zajmuje się geografia fizyczna, społeczno-ekonomiczna i regionalna podaje wymiary Ziemi oraz główne cechy jej kształtu 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia różnice między elipsoidą a geoidą 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> zna imiona bądź nazwiska uczonych i ich dokonania w zakresie poznania kształtu i wymiarów Ziemi 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> omawia historię poznawania kształtu i wymiarów Ziemi
2. Współrzędne geograficzne	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje na mapie lub na globusie równik, południk 0° oraz półkulę południową, północną, wschodnią i zachodnią 	<ul style="list-style-type: none"> określa położenie geograficzne punktów i obszarów na mapie i globusie wymienia cechy południków i równoleżników wskazuje na globusie oraz mapie świata zwrotniki i koła podbiegunowe wyjaśnia terminy: „długość geograficzna”, „szerokość geograficzna” 	<ul style="list-style-type: none"> określa położenie matematyczno-geograficzne punktów i obszarów na globusie oraz na mapie odszukuje obiekty na mapie na podstawie podanych współrzędnych geograficznych 	<ul style="list-style-type: none"> oblicza odległość (rozciągłość południkową) między dwoma punktami na mapie, korzystając z zależności 1° – 111,2 km stosuje ze zrozumieniem pojęcia: „długość geograficzna”, „szerokość geograficzna 	<ul style="list-style-type: none"> podaje wartość azymutu geograficznego podaje zasady działań oraz możliwości wykorzystania odbiornika GPS
3. Obraz Ziemi na mapie	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia terminy: „skała”, „siatka kartograficzna” wymienia rodzaje skal oraz podaje ich przykłady 	<ul style="list-style-type: none"> podaje różnice między planem a mapą dokonuje podziału map ze względu na ich skalę oraz treść podaje różnice między siatką kartograficzną a geograficzną posługuje się skalą mapy do obliczania odległości w terenie 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje znaczenie skali mapy w przedstawianiu różnych informacji geograficznych na mapie przekształca postacie skali posługuje się w terenie planem miasta 	<ul style="list-style-type: none"> oblicza skalę mapy, znając odległość rzeczywistą między obiektami przedstawionymi na mapie 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia, na czym polega generalizacja mapy oraz uzasadnia jej przydatność
4. Przedstawianie zjawisk na mapach	<ul style="list-style-type: none"> wymienia metody przedstawiania zjawisk na mapach wyjaśnia terminy: „wysokość względna”, „wysokość bezwzględna”, „poziomica” 	<ul style="list-style-type: none"> odczytuje z map informacje przedstawione za pomocą różnych metod kartograficznych, w tym odczytuje wysokość bezwzględną 	<ul style="list-style-type: none"> oblicza wysokość względną wybranych punktów oraz charakteryzuje rzeźbę terenu na podstawie rysunku poziomicowego i mapy hipsometrycznej potrafi wykonać pomiar wysokości względnej pagórka w terenie 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje wybrane metody przedstawiania zjawisk na mapach stosuje ze zrozumieniem terminy: „wysokość względna”, „wysokość bezwzględna” potrafi obliczyć wysokość względną pagórka w terenie 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje sposoby przedstawiania rzeźby terenu na mapach

5. Praca z mapą	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje i interpretuje treści map ogólnogeograficznych, tematycznych, turystycznych 	<ul style="list-style-type: none"> • dobiera odpowiednią mapę w celu uzyskania określonych informacji geograficznych • identyfikuje położenie i charakteryzuje odpowiadające sobie obiekty geograficzne na fotografiach, zdjęciach lotniczych i satelitarnych oraz mapach topograficznych • lokalizuje na mapach (również konturowych) kontynenty 	<ul style="list-style-type: none"> • posługuje się w terenie planem oraz mapą topograficzną, turystyczną i samochodową (m.in. orientuje mapę oraz identyfikuje obiekty geograficzne na mapie i w terenie) • lokalizuje na mapach (również konturowych) najważniejsze obiekty geograficzne na świecie i w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • projektuje i opisuje trasy podróży na podstawie map turystycznych, topograficznych i samochodowych 	<ul style="list-style-type: none"> • przeprowadza prostą interpolację, np. wykreśla poziomicę
6. Tajemnice kosmosu	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia nazwy ciał niebieskich znajdujących się w Układzie Słonecznym 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia nazwy planet Układu Słonecznego, zaczynając od nazwy planety znajdującej się najbliżej Słońca 	<ul style="list-style-type: none"> • rozpoznaje i nazywa ciała niebieskie przedstawione na ilustracji 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje wybrane ciała niebieskie: planety, planetoidy, gwiazdy, satelity, meteory i meteoryty 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia rolę lotów kosmicznych w poznaniu wszechświata
7. Ziemia obiega Słońce	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia terminy: „ruch obiegowy Ziemi”, „równonoc wiosenna”, „równonoc jesienna”, „przesilenie zimowe”, „przesilenie letnie” • wymienia daty dni rozpoczynających pory roku 	<ul style="list-style-type: none"> • podaje najważniejsze geograficzne następstwa ruchu obiegowego Ziemi • korzystając z danych liczbowych, porównuje planety Układu Słonecznego • podaje cechy ruchu obiegowego Ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> • podaje daty przesileni i równonocy na podstawie ilustracji przedstawiających oświetlenie Ziemi w ciągu roku • podaje różnicę między teorią geocentryczną i heliocentryczną • przedstawia (wykorzystując również własne obserwacje) zmiany w oświetleniu Ziemi oraz w długości trwania dnia i nocy w różnych szerokościach geograficznych i porach roku 	<ul style="list-style-type: none"> • posługując się rysunkiem, wyjaśnia zjawiska zaćmienia Słońca i zaćmienia Księżyca • charakteryzuje strefy oświetlenia Ziemi • wyjaśnia przyczyny występowania dnia i nocy polarnej • oblicza wysokość Słońca nad widnokregiem 	<ul style="list-style-type: none"> • oblicza wysokość Słońca nad widnokregiem
8. „Karuzela” Ziemia	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia terminy: „ruch obrotowy Ziemi”, „południe”, „północ”, „doba”, „górowanie Słońca”, „południk miejscowy”, „gnomon” 	<ul style="list-style-type: none"> • podaje najważniejsze geograficzne następstwa ruchu obrotowego Ziemi • podaje kierunek i czas obrotu Ziemi dookoła własnej osi • podaje cechy ruchu obrotowego Ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje dzienną wędrówkę Słońca po sklepieniu niebieskim, posługując się ilustracją lub planszą 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje dwa rodzaje prędkości Ziemi • omawia zastosowanie gnomonu • posługuje się ze zrozumieniem pojęciem „ruch obrotowy” 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia ruch obrotowy Ziemi, posługując się tellurium lub globusem
9. Czas	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia terminy: „czas słoneczny”, „czas strefowy”, „czas urzędowy” 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, dlaczego zostały wprowadzone strefy czasowe i międzynarodowa linia zmiany daty • wymienia rodzaje kalendarzy i podaje ich cechy 	<ul style="list-style-type: none"> • posługuje się mapą stref czasowych do określania różnicy czasu strefowego i słonecznego na Ziemi • oblicza kąt, o jaki obraca się Ziemia w określonym czasie 	<ul style="list-style-type: none"> • oblicza czas słoneczny i strefowy danego miejsca na podstawie jego położenia matematyczno-geograficznego • charakteryzuje czas słoneczny, strefowy, uniwersalny i urzędowy • stosuje ze zrozumieniem pojęcia: „czas słoneczny”, „czas strefowy”, „czas uniwersalny” 	<ul style="list-style-type: none"> • ustala, jaki dzień tygodnia nastąpi po przekroczeniu międzynarodowej linii zmiany daty

				i „czas urzędowy”	
10. Skład i budowa atmosfery	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia terminy: „atmosfera”, „troposfera” • podaje skład chemiczny powietrza atmosferycznego 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia nazwy warstw atmosfery, zaczynając od nazwy tej warstwy, która znajduje się najbliżej powierzchni Ziemi • omawia na podstawie schematu zmiany temperatury powietrza w poszczególnych warstwach atmosfery 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje poszczególne warstwy atmosfery • oblicza zmiany temperatury powietrza wraz ze wzrostem lub spadkiem wysokości 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje zjawisko inwersji temperatury powietrza 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia wpływ człowieka na zmiany zachodzące w składzie powietrza atmosferycznego
11. Temperatura powietrza	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia termin „izoterma” • podaje czynniki wpływające na temperaturę powietrza na Ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje temperaturę powietrza w wybranych miejscach na podstawie map klimatycznych lub wykresu przebiegu temperatury powietrza 	<ul style="list-style-type: none"> • oblicza średnią roczną amplitudę temperatury powietrza oraz średnią roczną temperaturę powietrza • sporządza wykres przedstawiający przebieg temperatury powietrza • omawia zależność temperatury powietrza od kąta padania promieni słonecznych 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia czynniki klimatotwórcze oraz wyjaśnia na przykładach ich wpływ na zróżnicowanie temperatury powietrza na Ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje skale (Celsjusza, Fahrenheita i Kelvina), wykorzystywane do określania wartości temperatury powietrza
12. Jak powstaje wiatr?	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: „ciśnienie atmosferyczne”, „niż baryczny”, „wyż baryczny”, „izobara” • wymienia przykłady wiatrów stałych i okresowo zmiennych oraz lokalnych, występujących na kuli ziemskiej 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia przyczynę powstawania wiatru 	<ul style="list-style-type: none"> • sporządza schemat wyżu i niżu barycznego • wskazuje na mapie świata obszary występowania różnych rodzajów wiatrów 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje rodzaje wiatrów na podstawie ilustracji • stosuje ze zrozumieniem pojęcia: „niż baryczny”, „wyż baryczny” 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, w jaki sposób powstają cyklony tropikalne, charakteryzuje je i podaje ich przykłady
13. Pada deszcz	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia rodzaje opadów i osadów atmosferycznych • wyjaśnia terminy: „wilgotność powietrza”, „wilgotność względna”, „resublimacja” 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje występowanie opadów na kuli ziemskiej na podstawie mapy stref klimatycznych • podaje przykłady obszarów charakteryzujących się nadmiarem lub niedoborem opadów atmosferycznych • wymienia rodzaje opadów i osadów atmosferycznych ze względu na sposób powstania 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia przyczyny nierównomiernego rozmieszczenia opadów atmosferycznych na Ziemi • rozpoznaje przedstawione na ilustracji opady i osady atmosferyczne 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia na podstawie schematu procesy powstawania chmur, opadów i osadów atmosferycznych na kuli ziemskiej 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje rodzaje chmur, a także opadów i osadów atmosferycznych
14. Pogoda i klimat	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia terminy: „pogoda”, „klimat” 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje zróżnicowanie klimatyczne Ziemi na podstawie 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje na przykładach związek między wysokością 	<ul style="list-style-type: none"> • stosuje ze zrozumieniem terminy: „pogoda”, „klimat” 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje strefy klimatyczne pod

	<ul style="list-style-type: none"> wymienia czynniki klimatotwórcze wymienia elementy pogody 	<p>analizy map temperatury powietrza i opadów atmosferycznych oraz map stref klimatycznych na Ziemi</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia strefy klimatyczne na kuli ziemskiej i wskazuje ich zasięg na mapie potrafi wymienić jednostki, w których podawany jest wynik pomiaru poszczególnych elementów pogody 	<p>Słońca a temperaturą powietrza</p> <ul style="list-style-type: none"> podaje różnice między klimatem a pogodą charakteryzuje wpływ czynników klimatotwórczych na klimat charakteryzuje na podstawie wykresów lub danych liczbowych przebieg temperatury powietrza i opadów atmosferycznych w ciągu roku w wybranych stacjach meteorologicznych, położonych w różnych strefach klimatycznych potrafi wykonać pomiar wybranych elementów pogody 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje klimat górski podaje na podstawie map tematycznych zależności między strefami oświetlenia Ziemi a strefami klimatycznymi potrafi zinterpretować wyniki pomiaru elementów pogody 	<p>względem warunków sprzyjających działalności człowieka</p>
<p>15. Obieg wody w przyrodzie. Oceany i morza</p>	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia terminy: „kondensacja”, „parowanie” wymienia nazwy oceanów i wskazuje te oceany na mapie świata podaje przykłady ruchów wody morskiej wyjaśnia terminy: „morze”, „zatoka”, „cieśnina” 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia stany skupienia wody w przyrodzie i podaje przykłady ich występowania omawia na podstawie schematu zasoby wodne Ziemi wskazuje na mapie świata wybrane prądy morskie oraz wymienia ich nazwy 	<ul style="list-style-type: none"> omawia obieg wody w przyrodzie na podstawie schematu dostrzega i wyjaśnia związki między warunkami klimatycznymi a zasoleniem wody morskiej 	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje związki między warunkami klimatycznymi a występowaniem i rodzajem wód na ziemi charakteryzuje przyczyny i skutki ruchów wody morskiej 	<ul style="list-style-type: none"> podaje przykłady zanieczyszczenia wód przez człowieka charakteryzuje zjawisko El Nino
<p>16. Rzeki świata</p>	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia terminy: „rzeka główna”, „dopływ”, „zlewisko”, „dorzecze”, „dział wodny” wskazuje na mapie świata najdłuższe rzeki 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia termin „przepływ” zaznacza na ilustracji dorzecze, dział wodny i zlewisko wymienia elementy dorzecza 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia rodzaje i podaje przykłady zasilania rzek podaje przykłady gospodarczego wykorzystania rzek analizuje wykresy długości rzek i ich przepływu 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia związki między warunkami klimatycznymi, a rodzajem zasilania rzek stosuje ze zrozumieniem pojęcia: „rzeka główna”, „dopływ”, „zlewisko”, „dorzecze”, „dział wodny” 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje powódzie i podaje ich przykłady
<p>17. Jeziora i bagna</p>	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia terminy: „jezioro”, „bagno”, „wieloletnia zmarzlina” 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia różne typy genetyczne jezior 	<ul style="list-style-type: none"> nazywa i wskazuje na mapie różne typy genetyczne jezior oraz obszary bagienne podaje przykłady gospodarczego wykorzystania stawów i sztucznych zbiorników 	<ul style="list-style-type: none"> omawia warunki powstawania bagien 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje różne typy genetyczne jezior i podaje ich przykłady

18. Wody podziemne	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia terminy: „wody podziemne”, „źródło”, „wody artezyjskie”, „gejzer” 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia rodzaje wód podziemnych • analizuje budowę niecki artezyjskiej na podstawie ilustracji 	<ul style="list-style-type: none"> • podaje przykłady gospodarczego wykorzystania wód podziemnych • wskazuje na mapie świata obszary występowania wód artezyjskich i gejzerów 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia procesy prowadzące do aktywności gejzeru • charakteryzuje wybrane rodzaje wód podziemnych 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje niebezpieczeństwa związane z zanieczyszczeniem wód podziemnych
19. Budowa wnętrza Ziemi	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia warstwy wnętrza Ziemi w kolejności od warstwy znajdującej się najgłębiej 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia metody badania wnętrza Ziemi • podaje różnicę między litosferą a skorupą ziemską 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia na podstawie schematu budowę wnętrza Ziemi • wyjaśnia termin „prądy konwekcyjne 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje metody badania wnętrza Ziemi i podaje ich zastosowanie 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje warstwy wnętrza Ziemi • omawia zróżnicowanie temperatury wnętrza Ziemi
20. Wśród minerałów i skał	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia nazwy wybranych skał i minerałów • wyjaśnia terminy: „skała”, „minerał” 	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje różnicę między minerałem a skałą 	<ul style="list-style-type: none"> • podaje przykłady gospodarczego wykorzystania skał • podaje przykłady minerałów skalotwórczych 	<ul style="list-style-type: none"> • rozpoznaje skały i określa ich rodzaj 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje wybrane skały i warunki ich powstawania
21. Dzieje Ziemi	<ul style="list-style-type: none"> • określa wiek Ziemi • wymienia nazwy er, zaczynając od najstarszej 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia na podstawie tabeli stratygraficznej najważniejsze wydarzenia z przeszłości geologicznej Ziemi • podaje przykłady skamieniałości przewodnich 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia rolę skamieniałości przewodnich w odtwarzaniu dziejów Ziemi • przedstawia hipotezy wyginięcia dinozaurów 	<ul style="list-style-type: none"> • dostrzega zmiany w świecie organicznym w dziejach Ziemi • wymienia nazwy okresów geologicznych 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia najważniejsze wydarzenia w poszczególnych erach dziejów Ziemi
22. Wulkanizm i trzęsienia ziemi	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia procesy wewnętrzne kształtujące rzeźbę powierzchni Ziemi • wyjaśnia terminy: „wulkan”, „lawą”, „magma”, „hipocentrum”, „epicentrum”, „Ognisty Pierścień Pacyfiku” • wymienia produkty erupcji wulkanicznej 	<ul style="list-style-type: none"> • podaje główne cechy płytowej budowy litosfery • wskazuje na mapie świata obszary aktywne sejsmicznie • wymienia przykłady wulkanów i wskazuje je na mapie 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia skutki wulkanizmu i trzęsień ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje związki pomiędzy płytową budową litosfery a występowaniem zjawisk wulkanicznych i trzęsień ziemi • wymienia na podstawie schematu elementy budowy wulkanu 	<ul style="list-style-type: none"> • stosuje ze zrozumieniem terminy: „hipocentrum”, „epicentrum”, „orogeneza”
23. Jak powstały góry?	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia nazwy orogenezy i rodzaje gór • wyjaśnia terminy: „ruchy górotwórcze”, „góry fałdowe”, „góry zrębowe” • wymienia nazwy wielkich form ukształtowania powierzchni Ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje na mapie świata przykłady gór fałdowych, wulkanicznych i zrębowych 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia różnice między górami fałdowymi a zrębowymi • określa na podstawie danych statystycznych ukształtowanie powierzchni kontynentów 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje wielkie formy ukształtowania powierzchni Ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje na podstawie schematów mechanizm powstawania gór fałdowych i zrębowych

24. Niszczenie skal	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia terminy: „wietrzenie”, „erozja” • wymienia rodzaje wietrzenia 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia procesy zewnętrzne kształtujące rzeźbę powierzchni Ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje rodzaje wietrzenia i formy terenu powstałe w jego wyniku 	<ul style="list-style-type: none"> • rozpoznaje na ilustracjach formy terenu powstałe w wyniku wietrzenia • posługuje się ze zrozumieniem pojęciami: „wietrzenie”, „erozja” 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje wybrane rodzaje ruchów masowych
25. Procesy krasowe	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia terminy: „krasowienie”, „erozja” • podaje rodzaje skał, które ulegają krasowieniu 	<ul style="list-style-type: none"> • podaje przykłady form krasowych występujących na powierzchni i w głębi Ziemi • wskazuje na mapie regiony, w których występują zjawiska krasowe 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje na podstawie ilustracji budowę jaskini oraz występujące w niej formy krasowe 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia procesy krasowe i wyjaśnia, w jaki sposób powstają formy krasowe • posługuje się ze zrozumieniem terminami: „krasowienie”, „erozja” • rozpoznaje i opisuje w terenie formy rzeźby powstałe w wyniku działania procesów krasowych 	<ul style="list-style-type: none"> • zapisuje reakcję chemiczną rozpuszczania skały wapiennej
26. Praca rzeki	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia rodzaje ujść rzecznych • wyjaśnia terminy: „erozja wgłębna”, „erozja boczna”, „akumulacja” 	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje na mapie świata przykłady rzek posiadających ujście deltowe lub lejkowate • podaje przykłady form erozji i akumulacji rzecznej 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia proces powstawania meandrów • omawia warunki sprzyjające powstawaniu delt oraz ujść lejkowatych 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia rzeźbotwórczą rolę rzeki w jej górnym, środkowym i dolnym odcinku • rozpoznaje i opisuje w terenie formy rzeźby terenu powstałe w wyniku działalności rzeki 	<ul style="list-style-type: none"> • stosuje ze zrozumieniem pojęcia „spadek rzeki” oraz oblicza średni spadek rzeki
27. Lodowce i łądolody	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcie: „granica wiecznego śniegu” • wskazuje na mapie świata obszary występowania łądolodów 	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje różnice między lodowcem górskim a łądolodem • dostrzega związek między warunkami klimatycznymi a występowaniem lodowców górskich i łądolodów na Ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> • rozpoznaje i podpisuje na schemacie formy polodowcowe • wymienia przykłady form powstałych w wyniku działalności lodowców górskich i łądolodów 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia rzeźbotwórczą rolę lodowców górskich i łądolodów • stosuje ze zrozumieniem pojęcie: „granica wiecznego śniegu” • rozpoznaje i opisuje w terenie formy rzeźby powstałe w wyniku działalności lodowców górskich i łądolodów 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia wpływ zmian klimatycznych na zmiany powierzchni pokrywy lodowej
28. Działalność wiatru	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia terminy: „korazja”, „niecka deflacyjna”, „wydma paraboliczna”, „barchan”, „grzyb skalny” 	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje na mapie wybrane pustynie • wymienia rodzaje pustyni ze względu na budowę i położenie 	<ul style="list-style-type: none"> • podaje przykłady form powstałych na skutek erozyjnej i akumulacyjnej działalności wiatru • wskazuje różnice między barchanem i wydmą paraboliczną 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia rzeźbotwórczą rolę wiatru • określa genezę wybranych pustyni • rozpoznaje i opisuje w terenie formy rzeźby powstałe w wyniku działalności wiatru 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia wpływ szaty roślinnej na rzeźbotwórczą działalność wiatru • wskazuje na mapie świata obszary zagrożone pustynnieniem

29. Praca morza	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia termin „abrazja” • podaje przykłady form powstałych w wyniku rzeźbotwórczej działalności morza 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia najważniejsze typy wybrzeży morskich • wskazuje na mapie świata typy wybrzeży 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia na podstawie ilustracji proces powstawania klifu i mierzei 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia genezę poszczególnych typów wybrzeży morskich • rozpoznaje i opisuje w terenie formy rzeźby terenu powstałe w wyniku działalności morza 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: „rewa”, „wał burzowy”, „ripplemarki”
30. Gleba. Sfera życia	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia terminy: „gleba”, „żyzność gleby” • wymienia czynniki glebotwórcze • rozumie wpływ klimatu na rozwój roślinności 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia najważniejsze rodzaje gleb strefowych i astrefowych na Ziemi • nazywa główne strefy roślinne na kuli ziemskiej 	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje i nazywa poziomy glebowe na profilu glebowym • nazywa główne strefy roślinne na kuli ziemskiej i wskazuje je na mapie świata 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje poziomy glebowe • charakteryzuje poszczególne strefy roślinne występujące na Ziemi • wykazuje wpływ klimatu na zróżnicowanie roślinności i gleb na Ziemi • wykazuje wpływ klimatu na zróżnicowanie roślinności i gleb na Ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> • uzasadnia potrzebę racjonalnego gospodarowania glebami • wskazuje współzależności między klimatem, roślinnością a warunkami życia i gospodarki człowieka

WYMAGANIA EDUKACYJNE NA STOPNIE SZKOLNE KLASA II

Temat	Poziomy wymagań				
	konieczny	podstawowy	rozszerzający	dopelniający	wykraczający
1. Po obu stronach równika – środowisko przyrodnicze Afryki	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wskazuje Afrykę na mapie świata • wymienia nazwy stref klimatyczno-roślinno-glebowych Afryki • wskazuje na mapie ogólnogeograficznej Afryki wybrane elementy linii brzegowej, krainy geograficzne, rzeki i jeziora oraz podaje ich nazwy 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminu „pustynnienie” • określa położenie geograficzne Afryki • podaje cechy linii brzegowej Afryki • wymienia czynniki geograficzne kształtujące klimat Afryki • przyporządkowuje strefom klimatycznym Afryki odpowiednie formacje roślinne i typy gleb • opisuje występowanie wód powierzchniowych w Afryce • opisuje sposoby gospodarowania w strefie Sahelu 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • określa położenie matematyczno-geograficzne Afryki • określa cechy ukształtowania powierzchni Afryki <ul style="list-style-type: none"> • omawia wpływ wybranych czynników klimatotwórczych na klimat Afryki • wyjaśnia występowanie stref 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • porównuje linię brzegową Afryki z linią brzegową innych kontynentów • wykazuje na przykładzie strefy Sahelu związek pomiędzy formami gospodarowania człowieka a zasobami wodnymi • wyjaśnia mechanizm powstawania systemu rowów tektonicznych w Afryce 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia przyczyny symetrycznego układu stref klimatyczno-roślinno-glebowych w Afryce • uzasadnia potrzebę racjonalnego gospodarowania w środowisku charakteryzującym się poważnymi niedoborami słodkiej wody • proponuje działania mające na celu zahamowanie procesu pustynnienia

			klimatyczno--roślinno-glebowych • charakteryzuje klimat, formacje roślinne oraz gleby w poszczególnych strefach klimatyczno--roślinno-glebowych Afryki • oblicza rozciągłość południkową i równoleżnikową Afryki		w strefie Sahelu
2. Problemy mieszkańców Afryki	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminu „gęstość zaludnienia” • podaje liczbę ludności Afryki • wymienia nazwy odmian ludzkich zamieszkujących Afrykę • wymienia przyczyny ubóstwa państw Afryki • wymienia nazwy najgęściej i najsłabiej zaludnionych obszarów w Afryce • wymienia problemy mieszkańców Afryki 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: „eksplozja demograficzna”, „przyrost naturalny”, „współczynnik przyrostu naturalnego”, „produkt krajowy brutto (PKB), „wskaźnik rozwoju społecznego (HDI)” • omawia zróżnicowanie ludności Afryki • opisuje zmiany liczby ludności w Afryce • omawia przyczyny eksplozji demograficznej w Afryce • opisuje, na podstawie mapy, rozmieszczenie ludności w Afryce • opisuje problemy mieszkańców Afryki 	<ul style="list-style-type: none"> • identyfikuje przyczyny ubóstwa społeczeństwa Afryki • omawia wartość HDI w wybranych krajach na podstawie mapy tematycznej • ocenia wpływ warunków naturalnych na rozmieszczenie ludności • wymienia przyczyny i skutki konfliktów zbrojnych trwających w Afryce • oblicza współczynnik przyrostu naturalnego 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia przyczyny i skutki wysokiego przyrostu naturalnego w Afryce • analizuje przyczyny i skutki głodu w Afryce • analizuje przyczyny i skutki konfliktów zbrojnych trwających w Afryce • określa związki pomiędzy problemami żywienia, występowaniem chorób a poziomem życia w krajach Afryki położonych na południe od Sahary 	<ul style="list-style-type: none"> • uzasadnia twierdzenie, że Afryka jest najbiedniejszym kontynentem świata • proponuje działania mające na celu ograniczenie problemów mieszkańców Afryki (głodu, konfliktów zbrojnych, niedostatku wody pitnej, AIDS)
Najlepiej rozwinięte gospodarczo państwa Afryki 3. Gospodarowanie w dolinie i delcie wielkiej rzeki – Egipt 4. Bogactwo z głębi ziemi - RPA	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje Egipt i RPA na mapie świata, podaje nazwy ich stolic oraz nazwy państw sąsiadujących z tymi krajami • wymienia najważniejsze cechy środowiska przyrodniczego Egiptu i RPA • wymienia nazwy obszarów gęsto zaludnionych w Egipcie • wymienia nazwy surowców mineralnych występujących w Egipcie i w RPA • wymienia najważniejsze cechy gospodarki RPA • wyjaśnia znaczenie Kanału 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje położenie geograficzne oraz środowisko przyrodnicze Egiptu i RPA • analizuje gęstość zaludnienia i współczynnik przyrostu naturalnego w Egipcie • omawia czynniki decydujące o rozmieszczeniu ludności w RPA • opisuje warunki sprzyjające rozwojowi gospodarki w Egipcie • opisuje wybrane atrakcje turystyczne Egiptu • przedstawia pozytywne i negatywne skutki budowy 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje, na podstawie mapy gospodarczej, czynniki warunkujące rozmieszczenie obszarów koncentracji przemysłu i rolnictwa w Egipcie i RPA • wykazuje znaczenie turystyki dla gospodarki Egiptu • analizuje zmiany w środowisku przyrodniczym Doliny Nilu po wybudowaniu zapory i zbiornika pod Asuanem • analizuje udział i miejsce RPA w światowym wydobyciu surowców mineralnych 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje związki między warunkami przyrodniczymi a rozwojem gospodarki Egiptu i RPA • analizuje dane statystyczne dotyczące struktury eksportu RPA i formułuje wnioski • wykazuje zależności między warunkami przyrodniczymi a rozmieszczeniem ludności w Egipcie i RPA 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje, że Egipt jest jednym z najdynamiczniej rozwijających się państw Afryki • wykazuje korzyści wynikające ze strategicznego położenia Egiptu • wykazuje, że RPA jest najbogatszym krajem Afryki

	Sueskiego	tamy w Asuanie <ul style="list-style-type: none"> • przedstawia uwarunkowania rozwoju gospodarczego RPA • opisuje warunki życia na terenach uprzemysłowionych w RPA 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje rolę surowców mineralnych w kształtowaniu gospodarki RPA 		
5. Od bieguna do bieguna – środowisko przyrodnicze Ameryki	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje Amerykę na mapie świata • wyjaśnia znaczenie erminów: „Ameryka Łacińska”, „Ameryka Środkowa” • wskazuje wybrane elementy linii brzegowej Ameryki na mapie oraz podaje ich nazwy • wymienia czynniki geograficzne kształtujące klimat Ameryki • wskazuje na mapie najważniejsze krainy geograficzne, rzeki i jeziora Ameryki Północnej i Południowej oraz podaje ich nazwy 	<ul style="list-style-type: none"> • określa położenie geograficzne Ameryki • opisuje przebieg granicy między Ameryką Północną a Południową • analizuje znaczenie Kanału Panamskiego • opisuje linię brzegową Ameryki • przyporządkowuje strefom klimatycznym charakterystyczną dla nich roślinność • wskazuje na mapie oraz nazywa obszary aktywne sejsmicznie i wulkanicznie w Ameryce 	<ul style="list-style-type: none"> • określa położenie matematyczno-geograficzne Ameryki • wykazuje wpływ rzeźby terenu na cechy klimatu Ameryki <ul style="list-style-type: none"> • opisuje cechy klimatu Ameryki Północnej i Południowej • na podstawie klimatogramów oraz mapy klimatycznej • wyjaśnia przyczyny wulkanizmu i trzęsień ziemi w Ameryce • wykazuje wpływ wybranych czynników klimatotwórczych na klimat Ameryki 	<ul style="list-style-type: none"> • oblicza rozciągłość południkową i równoleżnikową Ameryki • porównuje linię brzegową i ukształtowanie powierzchni Ameryki z linią brzegową oraz ukształtowaniem powierzchni innych kontynentów • omawia skutki południkowego układu form rzeźby terenu w Ameryce Północnej i Południowej • wykazuje wpływ klimatu na rozmieszczenie roślinności w Ameryce 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje związki między budową geologiczną a ukształtowaniem pionowym Ameryki • wyjaśnia mechanizm powstawania tornad
6. Mozaika społeczna Ameryki	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia nazwy rdzennych mieszkańców Ameryki oraz odmian ludzkich zamieszkujących Amerykę • wyjaśnia znaczenie terminów: „imigracja”, „emigracja” • wyjaśnia przyczyny różnicowania ludności Ameryki • wskazuje na mapie obszary gęsto i słabo zaludnione oraz podaje ich nazwy 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminu „saldo migracji” • wyjaśnia pochodzenie ludności Ameryki • opisuje wielkie migracje w dziejach Ameryki • wykazuje różnicowanie ludności Ameryki • analizuje saldo migracji • opisuje pochodzenie ludności Ameryki • wymienia przyczyny dużego 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje przyczyny i kierunki migracji ludności do Ameryki • wyjaśnia wpływ migracji na różnicowanie kulturowe i etniczne ludności Ameryki • porównuje strukturę etniczną w wybranych krajach Ameryki i formułuje wnioski • wyróżnia główne cechy i podaje przyczyny różnicowania kulturowego oraz etnicznego Ameryki Północnej 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje zależności między warunkami naturalnymi a rozmieszczeniem ludności w Ameryce • wyjaśnia, dlaczego Ameryka określana jest mianem tygła kultur • oblicza saldo migracji i formułuje wnioski 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje przyczyny wzrostu liczby ludności Ameryki oraz prognozuje dalsze jej zmiany

	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje na mapie największe miasta Ameryki i wymienia ich nazwy 	<ul style="list-style-type: none"> zróznicowania etnicznego i kulturowego ludności Ameryki opisuje, korzystając z mapy, rozmieszczenie ludności Ameryki Północnej i Południowej porównuje liczbę ludności w wybranych krajach Ameryk 	<ul style="list-style-type: none"> i Południowej analizuje, na podstawie mapy, rozmieszczenie ludności w Ameryce Północnej i Południowej 		
7. Pierwsze mocarstwo świata – USA	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje na mapie świata Stany Zjednoczone, podaje nazwę ich stolicy i nazwy państw sąsiadujących wymienia najważniejsze cechy środowiska przyrodniczego Stanów Zjednoczonych wymienia nazwy najważniejszych surowców mineralnych wydobywanych w Stanach Zjednoczonych przedstawia najważniejsze cechy gospodarki Stanów Zjednoczonych wymienia nazwy głównych roślin uprawianych na terenie Stanów Zjednoczonych wymienia nazwy regionów gospodarczych Stanów Zjednoczonych wyjaśnia znaczenie terminów: „megalopolis”, „technopolia” 	<ul style="list-style-type: none"> określa położenie geograficzne Stanów Zjednoczonych omawia cechy ukształtowania powierzchni Stanów Zjednoczonych wyjaśnia uwarunkowania wysokiego poziomu rozwoju gospodarczego Stanów Zjednoczonych opisuje cechy rolnictwa Stanów Zjednoczonych wskazuje na mapie Stanów Zjednoczonych obszary rolnicze oraz wymienia ich nazwy wskazuje na mapie oraz charakteryzuje regiony gospodarcze Stanów Zjednoczonych opisuje zróznicowanie ludności Stanów Zjednoczonych wskazuje na mapie największe aglomeracje Stanów Zjednoczonych oraz wymienia ich nazwy wskazuje na mapie regiony o największej gęstości zaludnienia w Stanach Zjednoczonych oraz podaje ich nazwy 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje strukturę PKB Stanów Zjednoczonych i formułuje wnioski ocenia przyrodnicze i pozapryrodnicze warunki rozwoju rolnictwa charakteryzuje dominujący typ gospodarki rolnej w Stanach Zjednoczonych analizuje strukturę użytkowania ziemi w Stanach Zjednoczonych porównuje ruch pasażerski w portach lotniczych Stanów Zjednoczonych i innych państw oraz formułuje wnioski określa rolę Stanów Zjednoczonych w gospodarce światowej charakteryzuje oraz wskazuje na mapie megalopolis wschodniego wybrzeża uzasadnia, że Stany Zjednoczone są krajem imigrantów 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje uwarunkowania rozwoju przemysłu nowoczesnych technologii wykazuje wysoki poziom rozwoju gospodarczego Stanów Zjednoczonych wykazuje zależność między wysokim poziomem gospodarki a poziomem rozwoju transportu w Stanach Zjednoczonych wykazuje związki między gospodarką a warunkami środowiska w najważniejszych regionach gospodarczych Stanów Zjednoczonych 	<ul style="list-style-type: none"> udowadnia, że Stany Zjednoczone są potęgą gospodarczą świata analizuje problem nielegalnej imigracji do Stanów Zjednoczonych
8. Zielone płuca świata – Brazylia	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje na mapie świata Brazylię i podaje nazwę jej stolicy wskazuje na mapie wybrane krainy geograficzne i najważniejsze rzeki Brazylii oraz wymienia ich nazwy wskazuje na mapie największe 	<ul style="list-style-type: none"> określa położenie geograficzne Brazylii opisuje portugalskie korzenie ludności Brazylii wyjaśnia przyczyny wysokiego poziomu urbanizacji w Brazylii określa cechy rozwoju i problemy wielkich miast Brazylii 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje skutki gwałtownego wzrostu liczby ludności w wielkich miastach Brazylii opisuje uwarunkowania rozmieszczenia ludności Brazylii analizuje przyczyny i skutki migracji ludności ze wsi 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje zmiany poziomu urbanizacji w Brazylii i formułuje wnioski analizuje naturalne i antropogeniczne zagrożenia dla puszczy amazońskiej wykazuje wpływ warunków naturalnych 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia problemy Indian

	<ul style="list-style-type: none"> miasta Brazylii i wymienia ich nazwy wymienia problemy wielkich miast Brazylii wymienia skutki wylesiania Amazonii 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje rozmieszczenie ludności Brazylii wyjaśnia znaczenie terminu „fawele” omawia działania podejmowane przez mieszkańców Brazylii w celu zagospodarowania interioru opisuje konflikt interesów pomiędzy ekologicznymi skutkami wylesiania Amazonii a jej gospodarczym wykorzystaniem 	<ul style="list-style-type: none"> do miast wykazuje problemy wielkich miast Brazylii analizuje przyczyny i skutki wylesiania Amazonii 	na rozmieszczenie ludności Brazylii	
9. Australia – kontynent na antypodach	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje na mapie świata Australię i Oceanię wymienia nazwy osobliwości przyrodniczych Australii wyjaśnia znaczenie terminu „endemit” wskazuje na mapie najważniejsze obiekty geograficzne Australii: rzeki, jeziora i krainy geograficzne oraz podaje ich nazwy wskazuje na mapie Australii obszary o największej gęstości zaludnienia oraz obszary niezamieszkane wskazuje na mapie największe miasta Australii oraz wymienia ich nazwy wymienia główne cechy gospodarki Związku Australijskiego omawia rozmieszczenie basenów artezyjskich w Australii 	<ul style="list-style-type: none"> określa położenie geograficzne Australii i Oceanii opisuje, korzystając z mapy, linię brzegową i ukształtowanie pionowe Australii charakteryzuje cechy klimatu oraz specyfikę świata roślin i zwierząt Australii na podstawie map klimatycznych i klimatogramów wyjaśnia znaczenie terminów: „basen artezyjski”, „studnia artezyjska” opisuje rdzennych mieszkańców Australii wyjaśnia uwarunkowania rozwoju hodowli owiec w Związku Australijskim dokonuje podziału geograficznego Oceanii na podstawie mapy ogólnogeograficznej 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje przyczyny i skutki ubóstwa wód powierzchniowych w Australii ocenia znaczenie wód artezyjskich analizuje uwarunkowania rozmieszczenia ludności w Australii i Oceanii omawia wybrane zagadnienia gospodarcze ze szczególnym uwzględnieniem roli górnictwa i rolnictwa przedstawia, na podstawie map tematycznych, główne cechy gospodarki Związku Australijskiego na tle warunków naturalnych 	<ul style="list-style-type: none"> oblicza rozciągłość południkową i równoleżnikową Australii analizuje zależności między warunkami klimatycznymi a występowaniem wód powierzchniowych ocenia warunki środowiska przyrodniczego Australii z punktu widzenia warunków życia i gospodarki ludzi wyjaśnia zależności między warunkami środowiska przyrodniczego Australii a sposobami gospodarowania w rolnictwie 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje, korzystając z map, środowisko przyrodnicze Australii ze środowiskiem przyrodniczym innych kontynentów wykazuje zależność między symetrycznym położeniem Australii po obu stronach zwrotnika Koziorożca a uwarunkowaniami klimatycznymi
10. Lodowe pustynie	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminów: „Arktyka”, „Antarktyka” wskazuje na mapie świata Arktykę i Antarktykę wymienia główne cechy środowiska przyrodniczego Arktyki i Antarktyki ze 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia cechy położenia Arktyki i Antarktyki na podstawie mapy świata wyjaśnia uwarunkowania cech środowiska przyrodniczego Antarktyki i Arktyki opisuje działalność człowieka 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje czynniki warunkujące klimat obszarów okołobiegunowych wyjaśnia występowanie pokrywy lodowej na obszarach okołobiegunowych omawia sytuację prawną 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje badania prowadzone przez naukowców w Antarktyce i Arktyce porównuje środowisko 	<ul style="list-style-type: none"> proponuje działania mające na celu zahamowanie niekorzystnych zmian w środowisku przyrodniczym obszarów okołobiegunowych

	<p>szczególnym uwzględnieniem cech klimatu</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: „góra lodowa”, „pak lodowy” • wymienia najważniejsze zmiany obserwowane w środowisku przyrodniczym obszarów polarnych 	<p>w Arktyce i Antarktyce</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia główne cechy i przyczyny zmian w środowisku przyrodniczym obszarów okołobiegunowych • wymienia nazwy dwóch polskich polarnych stacji badawczych 	<p>Antarktyki</p> <ul style="list-style-type: none"> • wykazuje konieczność ochrony przyrody obszarów okołobiegunowych • omawia wkład Polaków w badania obszarów polarnych 	<p>przyrodnicze Arktyki i Antarktyki</p>	
11. Azja – kontynent wielkich kontrastów	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminu „Eurazja” • wskazuje na mapie świata Eurazję i Azję • wymienia przykłady kontrastów geograficznych Azji • wskazuje na mapie wybrane elementy linii brzegowej Azji i podaje ich nazwy • wymienia czynniki geograficzne kształtujące klimat Azji • wskazuje na mapie najważniejsze krainy geograficzne, rzeki i jeziora Azji oraz wymienia ich nazwy 	<ul style="list-style-type: none"> • określa położenie geograficzne Eurazji i Azji • charakteryzuje ukształtowanie powierzchni Azji • opisuje cechy klimatu Azji na podstawie klimatogramów i mapy klimatycznej • charakteryzuje wybrane strefy roślinne Azji • opisuje rozmieszczenie wód powierzchniowych w Azji na podstawie mapy • przedstawia kontrasty geograficzne Azji • opisuje, na podstawie mapy, granicę między Azją a Europą • oblicza rozciągłość południkową i równoleżnikową Azji 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia geograficzne czynniki warunkujące klimat Azji • wykazuje wpływ klimatu na rozmieszczenie roślinności • wyjaśnia, na czym polega kontrastowość klimatyczna Azji • wyjaśnia przyczyny i skutki wysychania Jeziora Aralskiego • wyjaśnia, na czym polega promienisty układ wielkich systemów rzecznych Azji • przedstawia, na podstawie map tematycznych, warunki przyrodnicze obszarów, na których kształtowały się najstarsze azjatyckie cywilizacje 	<ul style="list-style-type: none"> • porównuje linię brzegową i ukształtowanie powierzchni Azji z linią brzegową i ukształtowaniem powierzchni innych kontynentów • wykazuje, na podstawie map tematycznych, że Azja jest kontynentem wielkich geograficznych kontrastów 	<ul style="list-style-type: none"> • porównuje, korzystając z map, środowisko przyrodnicze Azji ze środowiskiem przyrodniczym innych kontynentów • opisuje osiągnięcia najstarszych cywilizacji azjatyckich
12. W rytmie monsunu	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminu „monsun” • odróżnia monsun letni od monsunu zimowego • wskazuje na mapie obszary występowania monsunu • wyjaśnia znaczenie terminu „tarasy” 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia, na podstawie schematu, cyrkulację monsunową w Azji Południowej i Południowo-Wschodniej • porównuje, na podstawie diagramu, wielkość produkcji ryżu w wybranych krajach • wskazuje na mapie obszary odznaczające się intensywną uprawą ryżu i podaje ich nazwy • opisuje wymagania klimatyczno-glebowe ryżu 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje znaczenie tarasowania stoków • wykazuje związek pomiędzy rytmem upraw i „kulturą ryżu” a cechami klimatu monsunowego w Azji Południowej i Południowo-Wschodniej • opisuje przyrodnicze i społeczno-gospodarcze skutki zaburzenia rytmu cyrkulacji monsunowej 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje wpływ cyrkulacji monsunowej w Azji Południowej i Południowo-Wschodniej na życie codzienne i gospodarowanie mieszkańców tych regionów 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje znaczenie ryżu dla kultury społeczeństwa azjatyckiego
13. Chiny – najludniejszy kraj świata	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje na mapie Chiny, podaje nazwę ich stolicy oraz nazwy państw sąsiadujących • wskazuje na mapie krainy geograficzne oraz 	<ul style="list-style-type: none"> • określa położenie geograficzne oraz cechy środowiska przyrodniczego Chin • wyjaśnia zjawisko zachwiania równowagi płci 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje wykresy i dane dotyczące liczby ludności i współczynnika przyrostu naturalnego w Chinach • wyjaśnia, na czym polega 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje zależności między warunkami przyrodniczymi a rozwojem gospodarczym Chin • analizuje przyczyny 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia kontrasty przyrodnicze Chin • wykazuje wpływ Chin na światową gospodarkę

	<p>najważniejsze rzeki w Chinach oraz wymienia ich nazwy</p> <ul style="list-style-type: none"> • podaje liczbę ludności Chin • opisuje bariery osadnicze w Chinach Zachodnich • wymienia nazwy bogactw mineralnych Chin • wskazuje najdynamiczniej rozwijające się działy gospodarki w Chinach • wymienia nazwy głównych roślin uprawnych • wymienia najważniejsze cechy gospodarki Chin 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje uwarunkowania rozwoju rolnictwa w Chinach • wyjaśnia zależność między warunkami przyrodniczymi a rozmieszczeniem ludności Chin • opisuje uwarunkowania rozwoju gospodarczego Chin • określa miejsce Chin w światowej wymianie towarowej • wskazuje na mapie oraz nazywa obszary o dużej koncentracji przemysłu w Chinach 	<p>chiński program kontroli urodzeń</p> <ul style="list-style-type: none"> • określa cele i skutki programu kontroli urodzeń • porównuje wartość PKB Chin z wartością PKB innych krajów • wyjaśnia kierunki rozwoju gospodarczego Chin • wskazuje zmiany znaczenia Chin w gospodarce światowej • wykazuje przyczyny migracji ludności Chin ze wsi do miast 	<p>szybkiego rozwoju gospodarczego Chin w ostatnich latach</p>	
<p>14. Japonia – kraj kwitnącej gospodarki</p>	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje na mapie świata Japonię i podaje nazwę jej stolicy • wymienia najważniejsze cechy środowiska przyrodniczego Japonii • opisuje skutki trzęsień ziemi, tajfunów i tsunami • wymienia działania umożliwiające życie i gospodarowanie w trudnych warunkach przyrodniczych • wymienia japońskie produkty znane na całym świecie • wymienia nazwy głównych roślin uprawnych • przedstawia znaczenie rybołówstwa dla gospodarki Japonii • podaje liczbę mieszkańców Japonii • wskazuje na mapie wielkie miasta Japonii i wymienia ich nazwy • wymienia najważniejsze cechy japońskiej gospodarki 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje położenie geograficzne Japonii na podstawie mapy ogólnogeograficznej • omawia cechy środowiska przyrodniczego Japonii • charakteryzuje klimat Japonii • wyjaśnia przyczyny dynamicznego rozwoju Japonii po II wojnie światowej • wyjaśnia znaczenie dużych nakładów finansowych na oświatę i badania naukowe • opisuje udział usług w strukturze PKB • wyjaśnia znaczenie transportu dla gospodarki Japonii • opisuje czynniki pozaprzyrodnicze sprzyjające rozwojowi rolnictwa w Japonii • wyjaśnia znaczenie terminu „marikultura” 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje geograficzne czynniki kształtujące klimat Japonii • wyjaśnia wpływ cyrkulacji monsunowej na klimat Japonii • wykazuje znaczenie czynników społeczno-kulturowych dla tworzenia nowoczesnej gospodarki Japonii na tle niekorzystnych cech środowiska przyrodniczego • analizuje strukturę eksportu Japonii i formułuje wnioski • wyjaśnia, dlaczego główne ośrodki gospodarcze Japonii skoncentrowane są na wybrzeżach tego kraju • przedstawia przyczyny dużej gęstości zaludnienia na wyspie Honsiu 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje skutki położenia Japonii w strefie aktywności wulkanicznej i sejsmicznej • wykazuje przyczyny i znaczenie działań umożliwiających życie w trudnych warunkach przyrodniczych • wykazuje, że Japonia jest potęgą gospodarczą • opisuje znaczenie marikultury dla gospodarki Japonii 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje przyczyny i skutki spowolnienia gospodarczego Japonii
<p>15. Indie – państwo bogaczy i nędzarzy</p>	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje na mapie Indie, podaje nazwę ich stolicy oraz nazwy państw sąsiadujących 	<ul style="list-style-type: none"> • określa położenie geograficzne Indii • omawia cechy środowiska 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje diagram ilustrujący zmiany liczby ludności w XX i XXI wieku 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje poziom rozwoju gospodarczego Indii • analizuje cechy indyjskiego 	<ul style="list-style-type: none"> • przewiduje społeczno-gospodarcze skutki eksplozji demograficznej

	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje na mapie główne krainy geograficzne i rzeki Indii oraz wymienia ich nazwy podaje liczbę ludności Indii przedstawia uwarunkowania wysokiego przyrostu naturalnego w Indiach <ul style="list-style-type: none"> wymienia nazwy głównych roślin uprawnych wymienia nazwy bogactw mineralnych Indii wymienia najważniejsze cechy gospodarki Indii opisuje kontrasty społeczne i gospodarcze w Indiach 	<p>przyrodniczego Indii</p> <ul style="list-style-type: none"> omawia prognozy wzrostu liczby ludności Indii wyjaśnia znaczenie terminu „zielona rewolucja” opisuje poziom rozwoju rolnictwa Indii charakteryzuje uwarunkowania rolnictwa Indii wyjaśnia, dlaczego w Indiach występuje duże pogłowie bydła przedstawia czynniki rozwoju przemysłu w Indiach wskazuje na mapie gospodarczej Indii wybrane ośrodki przemysłu high-tech 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje problemy związane ze stale zwiększającą się liczbą ludności Indii wyjaśnia przyczyny gwałtownego rozwoju nowoczesnych technologii w Indiach opisuje system kastowy społeczeństwa Indii 	<p>rolnictwa i formułuje wnioski</p> <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia przyczyny dynamicznego rozwoju nowoczesnych usług w Indiach 	<p>w Indiach</p> <ul style="list-style-type: none"> wykazuje wpływ hinduizmu na życie i działalność ludzi uzasadnia lokalizację okręgów przemysłowych w Indiach
16. Czarne złoto Bliskiego Wschodu	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminu „Bliski Wschód” wskazuje na mapie ogólnogeograficznej państwa należące do regionu Bliskiego Wschodu wymienia cechy środowiska przyrodniczego i gospodarki Bliskiego Wschodu wymienia nazwy państw, na których obszarze znajdują się najbogatsze złoża ropy naftowej wyjaśnia znaczenie terminu „OPEC” opisuje cechy kultury islamskiej 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje położenie geograficzne Bliskiego Wschodu wskazuje na mapie ogólnogeograficznej państwa Bliskiego Wschodu i ich stolice oraz podaje ich nazwy opisuje warunki naturalne Bliskiego Wschodu charakteryzuje zasoby ropy naftowej na Bliskim Wschodzie charakteryzuje region Bliskiego Wschodu pod kątem kierunków i poziomu rozwoju gospodarczego przedstawia działania państw Bliskiego Wschodu mające na celu uniezależnienie się od wydobycia ropy naftowej charakteryzuje gospodarkę krajów Bliskiego Wschodu, w których nie wydobywa się ropy naftowej wskazuje na mapie i wymienia nazwy obszarów na Bliskim Wschodzie objętych konfliktami zbrojnymi 	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje warunki przyrodnicze Bliskiego Wschodu niekorzystne dla działalności gospodarczej człowieka analizuje rozmieszczenie, zasoby i wydobycie ropy naftowej na Bliskim Wschodzie na podstawie map tematycznych i danych statystycznych analizuje udział państw Bliskiego Wschodu w światowym wydobyciu ropy naftowej i formułuje wnioski analizuje wartość PKB w przeliczeniu na jednego mieszkańca w wybranych krajach Bliskiego Wschodu i formułuje wnioski charakteryzuje Bliski Wschód pod kątem cech kulturowych, zasobów ropy naftowej i poziomu rozwoju gospodarczego 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje korzyści gospodarcze i społeczne wynikające z eksportu ropy naftowej oraz produktów powstałych w wyniku jej przetworzenia porównuje wydobycie ropy naftowej z wartością PKB na jednego mieszkańca w poszczególnych krajach Bliskiego Wschodu opisuje wpływ religii na gospodarkę krajów Bliskiego Wschodu i życie muzułmanów analizuje skutki konfliktów na Bliskim Wschodzie porównuje poziom życia mieszkańców poszczególnych krajów Bliskiego Wschodu 	<ul style="list-style-type: none"> uzasadnia tezę, że konflikty na Bliskim Wschodzie mają wpływ na globalną gospodarkę
17. Środowisko przyrodnicze	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje na mapie świata Europę 	<ul style="list-style-type: none"> określa położenie geograficzne Europy na podstawie mapy 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje położenie geograficzne i granice Europy z innymi 	<ul style="list-style-type: none"> oblicza rozciągłość południkową 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje następstwa południkowej

Starego Kontynentu	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje na mapie wybrane elementy linii brzegowej Europy i wymienia ich nazwy wskazuje na mapie wybrane niziny, wyżyny i góry Europy oraz wymienia ich nazwy wymienia cechy ukształtowania powierzchni Europy na podstawie mapy wskazuje na mapie wybrane europejskie rzeki i jeziora oraz wymienia ich nazwy 	<p>ogólnogeograficznej</p> <ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje linię brzegową Europy na podstawie mapy porównuje średnią wysokość Europy ze średnią wysokością innych kontynentów wykazuje typowo nizinny charakter ukształtowania powierzchni Europy na podstawie mapy przedstawia czynniki geograficzne wpływające na klimat Europy opisuje klimat Europy na podstawie mapy wyjaśnia znaczenie terminu „kontynentalizm klimatu” charakteryzuje wybrane strefy roślinne Europy opisuje rozmieszczenie wód powierzchniowych w Europie na podstawie mapy 	<p>kontynentami na mapie ogólnogeograficznej świata</p> <ul style="list-style-type: none"> porównuje linię brzegową Europy z linią brzegową innych kontynentów porównuje ukształtowanie powierzchni Europy z ukształtowaniem powierzchni innych kontynentów wyjaśnia wpływ zlodowceń na rzeźbę powierzchni Europy wyjaśnia zależności między typem klimatu a występowaniem formacji roślinnych wyjaśnia wpływ działalności rzek na rzeźbę powierzchni Europy wyjaśnia genezę wybranych europejskich jezior 	<p>i równoleżnikową Europy</p> <ul style="list-style-type: none"> przedstawia genezę powstawania gór w Europie wykazuje wpływ czynników geograficznych na cechy klimatu Europy wykazuje związki między budową geologiczną a ukształtowaniem pionowym Europy 	<p>i równoleżnikowej rozciągłości Europy</p>
18. Europa – kontynent nowych państw	<ul style="list-style-type: none"> omawia przemiany polityczne w Europie po 1989 roku wymienia nazwy wybranych krajów Europy wyjaśnia znaczenie terminu „terytorium zależne” wskazuje najmniejsze i największe państwa Europy pod względem powierzchni i liczby ludności na mapie politycznej Europy 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia przyczyny zmian na mapie politycznej Europy po 1989 roku wyjaśnia skutki rozpadu ZSRR wymienia nazwy wybranych krajów Europy i ich stolic wskazuje na mapie kraje położone zarówno w Europie, jak i w Azji oraz wymienia ich nazwy 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia terytoria zależne wybranych krajów wyjaśnia znaczenie terminu „suwerenność” 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje znaczenie procesów integracyjnych zachodzących w Europie opisuje cele i zadania Unii Europejskiej 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje przyczyny rozpadu ZSRR i Jugosławii wyróżnia regiony geopolityczne Europy i uzasadnia ich powstanie
19. Europa się starzeje	<ul style="list-style-type: none"> podaje liczbę ludności Europy wymienia przyczyny niskiego przyrostu naturalnego wymienia nazwy krajów o najniższym i najwyższym współczynniku przyrostu naturalnego w Europie wymienia nazwy krajów, które zamieszkuje ludność o największej średniej długości życia 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje liczbę ludności Europy na tle liczby ludności świata przedstawia zmiany liczby ludności w Europie w latach 2000–2007 analizuje przyczyny i skutki niskiego przyrostu naturalnego porównuje współczynnik przyrostu naturalnego w wybranych krajach Europy porównuje udział ludności powyżej 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje, że tempo wzrostu liczby ludności w Europie jest najniższe na świecie analizuje piramidę płci i wieku i formułuje wnioski porównuje wartość współczynnika przyrostu naturalnego z odsetkiem ludności powyżej 65 roku życia i formułuje wnioski wyjaśnia przyczyny starzenia 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje prognozy zmian demograficznych w Europie uzasadnia twierdzenie, że społeczeństwo europejskie się starzeje wyjaśnia przyczyny i skutki wydłużania się średniej długości życia 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje problemy demograficzne Europy i formułuje wnioski

	<ul style="list-style-type: none"> wymienia czynniki wpływające na długość życia w Europie 	<p>65 roku życia w strukturze wiekowej wybranych państw Europy</p> <ul style="list-style-type: none"> porównuje strukturę wiekową ludności Europy i Afryki 	<p>się europejskich społeczeństw</p> <ul style="list-style-type: none"> wykazuje konsekwencje starzenia się społeczeństw europejskich 		
20. Ludność i urbanizacja w Europie	<ul style="list-style-type: none"> opisuje różnice w wyglądzie osób pochodzących z różnych części Europy wymienia odmiany człowieka zamieszkujące Europę wymienia nazwy rodzin językowych, do których należą języki europejskie wymienia nazwy państw, w których obowiązuje więcej niż jeden język urzędowy wymienia przykłady zróżnicowania kulturowego mieszkańców Europy wskazuje na mapie obszary o największej i najmniejszej gęstości zaludnienia w Europie oraz wymienia ich nazwy wskazuje na mapie największe miasta Europy oraz wymienia ich nazwy opisuje, na podstawie mapy, położenie Londynu 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminu „wielokulturowość” przedstawia zróżnicowanie językowe mieszkańców Europy opisuje strukturę wyznaniową mieszkańców Europy opisuje, na podstawie map tematycznych, zróżnicowanie regionalne, kulturowe, narodowościowe i etniczne współczesnej Europy opisuje rozmieszczenie ludności w Europie na podstawie mapy omawia przyczyny wysokiego wskaźnika urbanizacji w Europie wyjaśnia znaczenie terminu „metropolia” i wymienia przykłady europejskich metropolii wyjaśnia, dlaczego Londyn jest nazywany „miastem świata” 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje strukturę wyznaniową ludności w wybranych państwach Europy opisuje, na podstawie mapy, rozmieszczenie ludów Europy opisuje przyczyny i konsekwencje zróżnicowania ludności Europy omawia położenie oraz układ przestrzenny Londynu przedstawia znaczenie Londynu jako światowej metropolii 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje wielokulturowość Europy wykazuje skutki wielokulturowości mieszkańców Europy wyjaśnia przyczyny warunkujące rozmieszczenie ludności w Europie 	<ul style="list-style-type: none"> uzasadnia, że Europa charakteryzuje się warunkami przyrodniczymi i pozaprzyrodniczymi korzystnymi dla osadnictwa analizuje zróżnicowanie wskaźnika urbanizacji w wybranych krajach Europy
21. Surowe środowisko Europy Północnej	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminu „kraje skandynawskie” wskazuje kraje Europy Północnej na mapie i wymienia ich nazwy wymienia warunki przyrodnicze Europy Północnej niesprzyjające działalności człowieka wymienia cechy środowiska przyrodniczego Europy Północnej sprzyjające działalności człowieka wymienia nazwy głównych bogactw naturalnych krajów 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje położenie państw Europy Północnej opisuje warunki przyrodnicze Europy Północnej wyjaśnia łagodzący wpływ prądu morskiego na cechy klimatu Europy Północnej wyjaśnia znaczenie terminu „okres wegetacyjny” charakteryzuje rolnictwo Europy Północnej omawia znaczenie upraw roślin w specjalnie ogrzewanych i doświetlanych szklarniach wykazuje znaczenie położenia 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje środowisko przyrodnicze krajów Europy Północnej wyjaśnia, dlaczego porty morskie położone za kołem podbiegunowym nie zamarzają wykazuje zależności między warunkami klimatycznymi a typową roślinnością krajów Europy Północnej analizuje i ocenia strukturę użytkowania ziemi w Europie Północnej ocenia poziom życia mieszkańców Europy Północnej 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje niekorzystny wpływ warunków środowiska przyrodniczego Europy Północnej na działalność gospodarczą człowieka porównuje środowisko przyrodnicze krajów Europy Północnej 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje zjawisko odpływu ludności z obszarów północnej Skandynawii przedstawia walory turystyczne krajów Europy Północnej

	<p>skandynawskich</p> <ul style="list-style-type: none"> • przedstawia główne działy przemysłu dynamicznie rozwijające się w krajach Europy Północnej • opisuje, na podstawie mapy, rozmieszczenie głównych ośrodków miejskich w Europie Północnej 	<p>Skandynawii i omawia sposoby wykorzystania mórz</p> <ul style="list-style-type: none"> • analizuje wielkość połowów ryb w wybranych krajach świata i krajach Europy Północnej • przedstawia wykorzystanie surowców odnawialnych w produkcji energii 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje wpływ warunków naturalnych na rozmieszczenie ludności w Europie Północnej • wykazuje, na podstawie map tematycznych, związki między głównymi cechami środowiska przyrodniczego Europy Północnej a głównymi kierunkami rozwoju gospodarczego 		
22. Gospodarka w cieniu Alp	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminu „kraje alpejskie” • wskazuje kraje alpejskie na mapie ogólnogeograficznej, wymienia nazwy tych państw oraz nazwy ich stolic • wyjaśnia znaczenie terminu „granica wiecznego śniegu” • wymienia czynniki decydujące o występowaniu lodowców górskich w Alpach • wymienia wiodące działy gospodarki krajów alpejskich • opisuje specyfikę rozmieszczenia ludności w Alpach • wskazuje największe miasta alpejskie na mapie i wymienia ich nazwy 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia położenie krajów alpejskich na podstawie mapy ogólnogeograficznej • opisuje warunki klimatyczne w Alpach • wyjaśnia występowanie źródeł wielu rzek europejskich w Alpach • charakteryzuje piętra klimatyczno-roślinne w Alpach • opisuje rzeźbę Alp • opisuje główne kierunki rozwoju gospodarczego krajów alpejskich • charakteryzuje strukturę przemysłu krajów alpejskich • ocenia warunki rozwoju hydroenergetyki w krajach alpejskich • opisuje rozmieszczenie miast i gęstość zaludnienia w krajach alpejskich 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje środowisko przyrodnicze krajów alpejskich • wykazuje wpływ gór na środowisko przyrodnicze i gospodarkę krajów alpejskich • analizuje strukturę użytkowania ziemi w krajach alpejskich i formułuje wnioski • wykazuje, że kraje alpejskie należą do państw wysoko rozwiniętych 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje czynniki decydujące o wykształceniu pięter klimatyczno-roślinnych w Alpach • wykazuje znaczenie sektora usług turystycznych i finansowych dla gospodarki krajów alpejskich • wykazuje odrębność kulturową mieszkańców gór 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje genezę rzeźby alpejskiej • analizuje czynniki decydujące o rozwoju sektora finansowego w Szwajcarii
23. Turystyczne bogactwo Europy Południowej	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminu „kraje śródziemnomorskie” • wskazuje na mapie kraje Europy Południowej i wymienia nazwy ich stolic • przedstawia turystyczną atrakcyjność regionu śródziemnomorskiego • wskazuje na mapie wyspy położone na Morzu Śródziemnym i wymienia ich nazwy • wskazuje na mapie góry 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia położenie geograficzne krajów śródziemnomorskich na podstawie mapy ogólnogeograficznej • opisuje warunki środowiska przyrodniczego krajów śródziemnomorskich • charakteryzuje warunki klimatyczne i roślinność krajów śródziemnomorskich na podstawie map tematycznych • charakteryzuje walory przyrodnicze i pozaprzyrodnicze 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje turystyczną atrakcyjność regionu śródziemnomorskiego • opisuje wybrane atrakcje turystyczne regionu <ul style="list-style-type: none"> • analizuje infrastrukturę turystyczną i jej znaczenie dla rozwoju turystyki Europy Południowej • wykazuje niekorzystny wpływ turystyki na środowisko przyrodnicze • ukazuje dziedzictwo kulturowe 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje atrakcyjność przyrodniczą Europy Południowej • wykazuje związki między rozwojem turystyki a warunkami przyrodniczymi i dziedzictwem kulturowym • ocenia rolę turystyki w rozwoju gospodarczym krajów Europy Południowej 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje zależności między wielkością ruchu turystycznego a przychodami wybranych krajów

	<p>znajdujące się na obszarze południowej Europy i wymienia ich nazwy</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminu „makia” • wymienia przykłady atrakcji turystycznych południowej Europy 	<p>krajów Europy Południowej</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje, na podstawie mapy tematycznej, rozmieszczenie najważniejszych ośrodków turystycznych Europy Południowej 	<p>krajów śródziemnomorskich</p>		
24. Francja – rolnictwo XXI wieku	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje na mapie ogólnogeograficznej Francję i podaje nazwę jej stolicy • wymienia czynniki przyrodnicze i pozaprzyrodnicze warunkujące rozwój rolnictwa we Francji • wymienia nazwy roślin uprawianych we Francji • opisuje produkty charakterystyczne dla Francji 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje położenie geograficzne Francji • charakteryzuje warunki klimatyczno-glebowe warunkujące rozwój rolnictwa we Francji • opisuje ukształtowanie powierzchni terenu we Francji na podstawie mapy • wskazuje na mapie gospodarczej i charakteryzuje najważniejsze regiony rolnicze Francji • porównuje wielkość plonów pszenicy i buraków cukrowych w wybranych krajach • charakteryzuje Wspólną Politykę Rolną krajów Unii Europejskiej • identyfikuje cechy rolnictwa towarowego 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje strukturę użytkowania ziemi we Francji • wykazuje wpływ klimatu na rozmieszczenie upraw we Francji • wykazuje, na przykładzie rolnictwa Francji, związek między warunkami przyrodniczymi a kierunkiem i efektywnością produkcji rolnej • wykazuje, że przemysł środków transportu ma duże znaczenie dla gospodarki Francji 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje wpływ czynników pozaprzyrodniczych na wielkość produkcji roślinnej i zwierzęcej • dowodzi, że francuskie rolnictwo jest wysoko rozwinięte 	<ul style="list-style-type: none"> • ocenia, na podstawie danych statystycznych, miejsce Francji w produkcji rolnej w Europie
25. Niemcy – potęga gospodarcza	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia nazwy państw sąsiadujących z Polską i wskazuje je na mapie ogólnogeograficznej • wskazuje na mapie ogólnogeograficznej Niemcy, podaje nazwę stolicy tego państwa oraz nazwy krajów z nim sąsiadujących • wskazuje na mapie główne krainy geograficzne i najważniejsze rzeki Niemiec oraz wymienia ich nazwy • przedstawia udział przemysłu w strukturze PKB Niemiec • wymienia nazwy wybranych 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje długości granic Polski z poszczególnymi państwami • określa położenie geograficzne Niemiec na mapie ogólnogeograficznej • przedstawia czynniki dynamicznego rozwoju gospodarczego Niemiec • wyjaśnia znaczenie transportu dla gospodarki Niemiec • wymienia przyczyny dobrego rozwoju gospodarczego Niemiec • przedstawia, na podstawie wskazanych źródeł informacji geograficznej, główne kierunki i przyczyny zmian w strukturze 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje wysoki poziom rozwoju gospodarczego Niemiec na podstawie wartości PKB i struktury zatrudnienia • wykazuje znaczenie usług dla gospodarki Niemiec • analizuje działania Niemiec na rzecz ochrony środowiska • przedstawia przyczyny spadku tempa rozwoju gospodarczego Niemiec na początku XXI wieku • wyjaśnia przyczyny i skutki ujemnego przyrostu naturalnego w Niemczech • opisuje uwarunkowania 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje wysoki poziom rozwoju przemysłu, rolnictwa i usług w Niemczech • analizuje uwarunkowania rozwoju przemysłu przetwórczego i formułuje wnioski 	<ul style="list-style-type: none"> • dowodzi, że Niemcy znajdują się w ścisłej czołówce najlepiej rozwiniętych państw świata • analizuje przyczyny migracji ludności do Niemiec

	roślin uprawianych w Niemczech	przemysłu Zagłębia Ruhry	rozwoju rolnictwa Niemiec		
26. Słowacja i Czechy – wspólna przeszłość, odrębna przyszłość	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje na mapie ogólnogeograficznej Czechy i Słowację, wymienia nazwy ich stolic oraz nazwy państw sąsiadujących z tymi krajami wskazuje na mapie i wymienia nazwy głównych krain geograficznych oraz najważniejszych rzek Czech i Słowacji wymienia nazwy państw będących głównymi partnerami handlowymi Czech i Słowacji wymienia nazwy mniejszości narodowych zamieszkujących Czechy i Słowację 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje położenie geograficzne Słowacji i Czech na mapie ogólnogeograficznej przedstawia wspólne cechy środowiska przyrodniczego Czech i Słowacji opisuje zasoby bogactw naturalnych Czech i Słowacji opisuje atrakcje Czech i Słowacji przyciągające turystów 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje i porównuje, na podstawie różnych źródeł informacji geograficznej, środowisko przyrodnicze Czech i Słowacji wykazuje podobieństwa i różnice w gospodarce tych państw porównuje strukturę PKB oraz strukturę zatrudnienia Czech i Słowacji analizuje demograficzne podobieństwa i różnice Czech i Słowacji przedstawia problemy społeczności romskiej zamieszkującej Słowację 	<ul style="list-style-type: none"> podaje przyczyny rozpadu Czechosłowacji porównuje tempo rozwoju gospodarczego Czech i Słowacji oraz formułuje wnioski 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje środowisko społeczno-gospodarcze południowych sąsiadów Polski oraz formułuje wnioski projektuje tygodniowy pobyt na Słowacji, uwzględniając walory środowiska przyrodniczego i kulturowego
27. Problemy gospodarcze oraz demograficzne Litwy, Białorusi i Ukrainy	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje na mapie ogólnogeograficznej Litwę, Białoruś i Ukrainę, wymienia nazwy ich stolic oraz nazwy państw sąsiadujących z tymi krajami wskazuje na mapie główne krainy geograficzne i najważniejsze rzeki Litwy, Białorusi i Ukrainy oraz podaje ich nazwy wymienia najważniejsze cechy środowiska przyrodniczego i społeczno-gospodarczego tych państw wymienia problemy demograficzne Białorusi, Litwy i Ukrainy wyjaśnia znaczenie terminu „depopulacja” 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje położenie geograficzne Litwy, Białorusi i Ukrainy charakteryzuje i porównuje, na podstawie różnych źródeł informacji geograficznej, środowisko przyrodnicze Litwy, Białorusi i Ukrainy przedstawia cechy gospodarki Litwy, Białorusi i Ukrainy przedstawia współczesne przemiany gospodarcze Ukrainy przedstawia przyczyny ujemnego przyrostu naturalnego na Białorusi, Litwie i Ukrainie 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje poziom rozwoju gospodarczego Litwy, Białorusi i Ukrainy opisuje uwarunkowania rozwoju gospodarki Litwy wyjaśnia przyczyny słabego rozwoju gospodarczego Białorusi opisuje uwarunkowania rozwoju rolnictwa na Ukrainie wyjaśnia przyczyny kryzysu gospodarczego na Ukrainie po rozpadzie ZSRR analizuje współczynnik przyrostu naturalnego na Białorusi, Litwie i Ukrainie oraz formułuje wnioski przedstawia działania rządów Litwy, Białorusi i Ukrainy mające na celu zahamowanie depopulacji opisuje atrakcje turystyczne 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje historię powstania Litwy, Białorusi i Ukrainy wykazuje zróżnicowanie gospodarcze tych państw ocenia zasoby bogactw mineralnych Litwy, Białorusi i Ukrainy omawia efekty przemian gospodarczych, które nastąpiły na Białorusi, Litwie i na Ukrainie wykazuje przyczyny i skutki depopulacji na Białorusi, Litwie i Ukrainie 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje środowisko społeczno-gospodarcze południowych i wschodnich sąsiadów Polski oraz formułuje wnioski

<p>28. Rosja – największe państwo świata</p>	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje na mapie ogólnogeograficznej Rosję, wymienia nazwę jej stolicy wskazuje na mapie główne krainy geograficzne, rzeki i jeziora Rosji oraz wymienia ich nazwy wymienia najważniejsze cechy środowiska przyrodniczego Rosji wyjaśnia znaczenie terminu „wieloletnia zmarzlina” wymienia nazwy najgęściej zaludnionych obszarów Rosji wymienia najważniejsze problemy ludnościowe Rosji wymienia główne cechy rosyjskiej gospodarki wymienia przyczyny ujemnego przyrostu naturalnego w Rosji wymienia nazwy bogactw naturalnych Rosji 	<ul style="list-style-type: none"> określa położenie geograficzne Rosji na mapie ogólnogeograficznej omawia cechy ukształtowania powierzchni Rosji charakteryzuje strefy klimatyczno-roślinne Rosji opisuje rozmieszczenie ludności w Rosji na podstawie mapy gęstości zaludnienia wyjaśnia przyczyny depopulacji w Rosji przedstawia przyczyny spadku współczynnika urodzeń w Rosji wskazuje na mapie i wymienia nazwy obszarów w Rosji o dużej koncentracji przemysłu opisuje zróżnicowanie etniczne, językowe i religijne mieszkańców Rosji przedstawia uwarunkowania niewielkiego zaludnienia w części Rosji położonej na wschód od Uralu 	<p>Krymu</p> <ul style="list-style-type: none"> wykazuje konsekwencje przyrodnicze dużej rozciągłości równoleżnikowej i południkowej Rosji wskazuje na mapie obszary występowania wieloletniej zmarzliny wykazuje wpływ występowania wieloletniej zmarzliny na działalność człowieka wykazuje zróżnicowanie przyrodnicze Rosji przewiduje skutki depopulacji w Rosji opisuje uwarunkowania rozwoju przemysłu w Rosji wykazuje, że gospodarka Rosji ma charakter surowcowy analizuje strukturę eksportu Rosji i formułuje wnioski omawia najważniejsze problemy rosyjskiego rolnictwa 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje zróżnicowanie warunków przyrodniczych oraz ich wpływ na rozmieszczenie ludności i działalność gospodarczą analizuje zmiany przyrostu naturalnego w Rosji i formułuje wnioski wyjaśnia przyczyny i skutki spadku średniej długości życia wśród mężczyzn w Rosji wykazuje zróżnicowanie narodowościowe i kulturowe społeczeństwa rosyjskiego wyjaśnia rolę Rosji w światowej gospodarce i polityce wykazuje zróżnicowanie gospodarcze Rosji 	<ul style="list-style-type: none"> uzasadnia tezę, że Rosja jest krajem o wielkich możliwościach gospodarczych przedstawia przyczyny dysproporcji społecznych w Rosji
---	--	--	---	---	---

WYMAGANIA EDUKACYJNE NA STOPNIE SZKOLNE KLASA III

Lp.	Temat lekcji	Poziom wymagań				
		konieczny	podstawowy	rozszerzający	dopelniający	wykraczający
		ocena dopuszczająca	ocena dostateczna	ocena dobra	ocena bardzo dobra	ocena celująca
1.	Od gminy po województwo	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminów: „powiat grodzki”, „powiat ziemski”, „gmina”, „województwo”, „prezydent”, „burmistrz”, „starosta”, „wójt” wymienia nazwy województw oraz ich stolice i wskazuje je na mapie administracyjnej Polski 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje podział administracyjny Polski wymienia zadania poszczególnych szczebli administracji samorządowej 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia trójstopniowy podział władz administracyjnych 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje kompetencje poszczególnych szczebli administracji samorządowej 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje znaczenie podziału administracyjnego

2.	Ilu nas jest?	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: „demografia”, „przyrost naturalny”, „przyrost rzeczywisty”, „średnia długość życia”, „struktura wiekowa społeczeństwa” • wymienia czynniki wpływające na zmiany liczby ludności w Polsce • wymienia nazwy regionów o dodatnim i ujemnym przyroście naturalnym w Polsce • wymienia czynniki wpływające na niską wartość przyrostu naturalnego w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje na podstawie danych statystycznych zmiany liczby ludności Polski po 1946 roku • opisuje czynniki wpływające na zmiany liczby ludności w Polsce • porównuje na podstawie danych liczbowych długość życia w Polsce z długością życia w innych krajach • opisuje strukturę płci i wieku na podstawie danych statystycznych oraz piramidy płci i wieku ludności Polski • odczytuje z różnych źródeł informacji (m.in. rocznika statystycznego) dane dotyczące: liczby ludności Polski, urodzeń, zgonów, przyrostu naturalnego 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje zmiany przyrostu naturalnego w Polsce od zakończenia II wojny światowej do dziś na podstawie danych statystycznych • wykazuje przyczyny i skutki spadku przyrostu naturalnego w ostatnich latach • porównuje na podstawie danych statystycznych współczynnik przyrostu naturalnego w miastach i wsiach Polski • analizuje piramidę płci i wieku ludności Polski 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje skutki ujemnego przyrostu naturalnego w Polsce • analizuje okresy wyżu i niżu demograficznego w Polsce oraz formułuje wnioski • oblicza współczynniki przyrostu naturalnego i rzeczywistego w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • prognozuje zmiany liczby ludności w Polsce
3.	Rozmieszczenie ludności w Polsce	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminu „gęstość zaludnienia” • wymienia nazwy obszarów o największej i najmniejszej gęstości zaludnienia i wskazuje te obszary na mapie Polski • omawia średnią gęstość zaludnienia w swoim regionie • wymienia atrakcje i bariery osadnicze w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia czynniki wpływające na rozmieszczenie ludności w Polsce • charakteryzuje na podstawie map gęstości zaludnienia zróżnicowanie rozmieszczenia ludności w Polsce i zamieszkiwanym regionie 	<ul style="list-style-type: none"> • porównuje gęstość zaludnienia w swoim regionie z gęstością zaludnienia innych regionów Polski • porównuje czynniki decydujące o rozwoju osadnictwa dawniej i współcześnie 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje na podstawie map gęstości zaludnienia zróżnicowanie rozmieszczenia ludności w Polsce i zamieszkiwanym regionie oraz wyjaśnia te różnice, uwzględniając czynniki przyrodnicze, historyczne i społeczno-ekonomiczne • ocenia atrakcje i bariery osadnicze w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje przyczyny i skutki dużej lub małej gęstości zaludnienia w wybranym regionie Polski
4.	Wewnętrzne i zagraniczne migracje Polaków	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminu „migracja” • wyjaśnia przyczyny migracji wewnętrznych w Polsce • opisuje przyczyny migracji poszczególnych grup ludności w Polsce • wymienia przyczyny rozwoju 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia przyczyny migracji wewnętrznych w Polsce • opisuje główne kierunki migracji Polaków po II wojnie światowej • odczytuje z danych statystycznych wielkość migracji z Polski i do Polski 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje skutki migracji z Polski i do Polski • opisuje wpływ ruchów migracyjnych na zmiany liczby ludności Polski • omawia przyczyny ujemnego salda migracji ze wsi do miast w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • oblicza saldo migracji w Polsce • opisuje skutki migracji zewnętrznych z punktu widzenia interesów Polski • ocenia wpływ ruchów migracyjnych na zmiany liczby i rozmieszczenie 	<ul style="list-style-type: none"> • oblicza przyrost rzeczywisty ludności Polski

		<p>terenów podmiejskich</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia przyczyny migracji zagranicznych Polaków wymienia nazwy krajów, do których migrują Polacy i wskazuje je na mapie ogólnogeograficznej 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje dawne i współczesne kierunki migracji wewnętrznych w Polsce wyjaśnia przyczyny wzrostu przyrostu rzeczywistego w Polsce w ostatnich latach 	<ul style="list-style-type: none"> omawia przyczyny ujemnego salda migracji zewnętrznych w Polsce wyjaśnia przyczyny głównych kierunków współczesnych migracji zewnętrznych Polaków 	<p>ludności Polski</p>	
5.	Struktura narodowościowa i wyznaniowa w Polsce	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminów: „naród”, „państwo wielonarodowościowe”, „państwo jednolite narodowościowo”, „mniejszość narodowa”, „mniejszość etniczna”, „społeczność etniczna” wymienia nazwy mniejszości narodowych zamieszkujących Polskę wymienia nazwy mniejszości etnicznych i opisuje ich rozmieszczenie na mapie Polski 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia, dlaczego Polska jest krajem niemal jednolitym narodowościowo wymienia nazwy regionów zamieszkiwanych przez mniejszości narodowe i wskazuje je na mapie Polski opisuje na podstawie danych statystycznych strukturę wyznaniową ludności Polski 	<ul style="list-style-type: none"> wyszukuje informacje o dorobku kulturowym wybranych mniejszości etnicznych 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje zróżnicowanie struktury narodowościowej Polski przed II wojną światową i obecnie analizuje przyczyny nierównomiernego rozmieszczenia mniejszości narodowych w Polsce opisuje zróżnicowanie narodowościowe i etniczne wybranych regionów Polski charakteryzuje dorobek kulturowy, gospodarczy i naukowy wybranych grup etnicznych 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia konteksty wielokulturowości w Polsce
6.	Struktura zatrudnienia	<ul style="list-style-type: none"> wymienia nazwy województw o najwyższym zatrudnieniu w usługach oraz wskazuje je na mapie Polski wymienia przyczyny i skutki bezrobocia w Polsce wyjaśnia przyczyny emigracji zarobkowej Polaków wymienia główne, aktualne problemy rynku pracy w Polsce i w zamieszkiwanym regionie 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje na podstawie danych statystycznych zmiany w strukturze zatrudnienia ludności w Polsce omawia strukturę zatrudnienia w wybranych województwach opisuje główne, aktualne problemy rynku pracy w Polsce i w zamieszkiwanym regionie opisuje zróżnicowanie stopy bezrobocia w wybranych województwach i porównuje je ze swoim województwem 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia przyczyny zmian struktury zatrudnienia ludności wykazuje różnice w strukturze zatrudnienia ludności w Polsce i we własnym regionie wyjaśnia przyczyny i skutki bezrobocia w Polsce oraz migracji zarobkowej wybranych grup zawodowych analizuje stopę bezrobocia w wybranych województwach oraz swoim regionie i formułuje wnioski 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia zmiany w strukturze zatrudnienia w latach 1930–2008 w Polsce porównuje strukturę zatrudnienia w swoim województwie oraz innych województwach i formułuje wnioski omawia przyczyny zróżnicowania struktury zatrudnienia w wybranych województwach Polski ocenia stopę bezrobocia w swoim województwie 	<ul style="list-style-type: none"> oblicza stopę bezrobocia w Polsce prognozuje zmiany w strukturze zatrudnienia w Polsce
7.	Urbanizacja w Polsce	<ul style="list-style-type: none"> wymienia cechy miast polskich wymienia czynniki, które miały wpływ na intensywność urbanizacji w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje procesy urbanizacyjne w Polsce na podstawie danych statystycznych omawia na podstawie 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje wskaźnik urbanizacji zamieszkiwanego województwa ze wskaźnikiem urbanizacji w wybranym województwie 	<ul style="list-style-type: none"> ocenia wpływ migracji ludności ze wsi do miast na proces urbanizacji porównuje wskaźnik urbanizacji w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> oblicza wskaźnik urbanizacji wybranych obszarów Polski i interpretuje go

		<ul style="list-style-type: none"> • odczytuje z danych statystycznych wskaźniki urbanizacji dla wybranych województw • wymienia nazwy obszarów najbardziej zurbanizowanych w Polsce i wskazuje te obszary na mapie Polski • opisuje miasta Polski według grup wielkościowych • rozróżnia typy aglomeracji w Polsce • wymienia nazwy aglomeracji miejskich i wskazuje je na mapie Polski 	<p>danych statystycznych wskaźnik urbanizacji w Polsce w latach 1950–2008</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia przyczyny rozwoju wielkich miast w Polsce • opisuje funkcje miast Polski na wybranych przykładach • porównuje rozmieszczenie i wielkość miast w Polsce oraz zamieszkiwanym regionie • wyjaśnia różnicę między miastem a wsią 	<p>i formułuje wnioski</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje przyczyny zróżnicowania urbanizacji w wybranych regionach Polski • wykazuje różnice między aglomeracją monocentryczną a aglomeracją policentryczną • omawia problemy mieszkańców dużych miast 	<p>oraz innych krajach i wymienia przyczyny jego zróżnicowania</p> <ul style="list-style-type: none"> • analizuje i ocenia a podstawie mapy ogólnogeograficznej rozmieszczenie dużych miast w Polsce i zamieszkiwanym regionie 	
8.	Czynniki rozwoju rolnictwa	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: „struktura użytkowania ziemi”, „użytki rolne”, „grunty orne” • wymienia nazwy obszarów o najkorzystniejszych warunkach przyrodniczych rozwoju rolnictwa i wskazuje te obszary na mapie Polski • wymienia czynniki ograniczające rozwój rolnictwa 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje na podstawie map tematycznych warunki przyrodnicze rozwoju rolnictwa w Polsce • przedstawia warunki pozaprzyrodnicze rozwoju rolnictwa • wyróżnia na podstawie danych statystycznych główne cechy struktury użytkowania ziemi oraz wielkości i własności gospodarstw rolnych w Polsce • opisuje na podstawie danych statystycznych poziom mechanizacji i chemizacji rolnictwa w Polsce • wyjaśnia wpływ polityki rolnej państwa na poziom rolnictwa w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia przyczyny przestrzennego zróżnicowania wielkości gospodarstw rolnych • przedstawia skutki rozdrobnienia gospodarstw rolnych w Polsce • ukazuje zmiany w polskim rolnictwie po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej 	<ul style="list-style-type: none"> • ocenia warunki przyrodnicze rozwoju rolnictwa w Polsce • ocenia warunki pozaprzyrodnicze rozwoju rolnictwa w Polsce • ocenia strukturę użytkowania ziemi w Polsce i porównuje ją ze strukturą w innych krajach Europy 	<ul style="list-style-type: none"> • porównuje warunki rozwoju rolnictwa w Polsce z warunkami w województwie, w którym mieszka, i formułuje wnioski
9.	Produkcja roślinna	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: „struktura upraw”, „plony”, „zbiory”, „areal” • wymienia nazwy głównych roślin uprawnych w Polsce • wymienia czynniki 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia strukturę powierzchni zasiewów w Polsce na podstawie danych statystycznych • wyróżnia główne cechy struktury zasiewów w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • wyróżnia główne cechy struktury użytkowania ziemi w Polsce na podstawie analizy map, wykresów, danych liczbowych • wyjaśnia znaczenie 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia związek między żyznością gleb a rodzajem upraw • uzasadnia zróżnicowanie natężenia upraw roślin w wybranych rejonach 	<ul style="list-style-type: none"> • porównuje plony i zbiory wybranych roślin w Polsce i innych krajach na podstawie danych statystycznych oraz formułuje wnioski

		warunkujące rozmieszczenie upraw w Polsce	na podstawie analizy map, wykresów, danych liczbowych <ul style="list-style-type: none"> • omawia na podstawie map tematycznych rozmieszczenie wybranych roślin uprawnych w Polsce • wymienia nazwy obszarów upraw wybranych roślin i wskazuje je na mapie tematycznej Polski 	produkcji roślinnej w wyżywieniu ludności kraju <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia przyczyny zróżnicowania w rozmieszczeniu wybranych upraw (pszenicy, ziemniaków, buraków cukrowych) w Polsce 		
10.	Hodowla zwierząt w Polsce	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: „hodowla zwierząt”, „pogłowie”, „obsada” • wymienia cele hodowli zwierząt w Polsce • opisuje główne kierunki produkcji zwierzęcej w Polsce • omawia cele hodowli zwierząt w Polsce • wskazuje przyczyny spadku pogłowia zwierząt hodowlanych w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • wyróżnia główne cechy struktury hodowli w Polsce na podstawie analizy map, wykresów i danych liczbowych • opisuje pogłowie bydła i trzody chlewnej w Polsce w wybranych latach • omawia znaczenie hodowli drobiu, koni i owiec w Polsce • wymienia nazwy obszarów hodowli wybranych zwierząt w Polsce i wskazuje te obszary na mapie Polski 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie produkcji zwierzęcej w wyżywieniu ludności kraju • wymienia przyczyny zróżnicowania w rozmieszczeniu hodowli bydła i trzody chlewnej w Polsce • wyjaśnia przyczyny spadku pogłowia zwierząt hodowlanych w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • ocenia strukturę hodowli zwierząt gospodarskich w Polsce • ocenia towarowość polskiego rolnictwa 	<ul style="list-style-type: none"> • uzasadnia potrzebę rozwoju gospodarstw ekologicznych w Polsce
11.	Zmiany w polskim przemyśle	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia funkcje przemysłu • dokonuje podziału przemysłu na sekcje i działy • wymienia czynniki lokalizacji zakładów przemysłowych w Polsce • opisuje na wybranych przykładach czynniki lokalizacji przemysłu • opisuje znaczenie inwestycji zagranicznych w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia gospodarcze korzyści i społeczne skutki restrukturyzacji przemysłu • przedstawia przemiany w strukturze produkcji w Polsce • wymienia najlepiej rozwijające się obecnie działy produkcji przemysłowej w Polsce i zamieszkiwanym regionie • wymienia nazwy okręgów przemysłowych i wskazuje te okręgi na mapie Polski • wyjaśnia przyczyny największej koncentracji przemysłu na południu 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia cele tworzenia specjalnych stref ekonomicznych • wyjaśnia przyczyny przestrzennego zróżnicowania lokalizacji okręgów przemysłowych w Polsce • omawia korzyści i negatywne skutki koncentracji przemysłu • wyjaśnia przyczyny zmian zachodzących w przemyśle w Polsce i w zamieszkiwanym regionie 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje przyczyny i skutki prywatyzacji oraz restrukturyzacji przemysłu w Polsce • wyjaśnia związki między lokalizacją przemysłu a warunkami naturalnymi, rynkiem zbytu, szlakami komunikacyjnymi i potencjałem ludzkim • ocenia społeczne i gospodarcze korzyści utworzenia specjalnych stref ekonomicznych • uzasadnia potrzebę rozwijania nowoczesnych działów produkcji przemysłu 	<ul style="list-style-type: none"> • uzasadnia potrzebę restrukturyzacji przemysłu w wybranych okręgach przemysłowych • ocenia gospodarcze korzyści i społeczne skutki restrukturyzacji i prywatyzacji przemysłu

			Polski			
12.	Górnictwo	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: „górnictwo”, „okręg przemysłowy”, „infrastruktura przemysłowa” • klasyfikuje surowce mineralne • kreśli diagramy ilustrujące wielkość wydobycia wybranych surowców mineralnych • wymienia przyczyny spadku wydobycia węgla kamiennego 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia nazwy obszarów wydobywania wybranych surowców mineralnych i wskazuje te obszary na mapie Polski • odczytuje z danych statystycznych wielkość wydobycia wybranych surowców w Polsce • wyjaśnia znaczenie gospodarcze wybranych surowców mineralnych 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie gospodarcze surowców mineralnych • analizuje strukturę wydobycia wybranych surowców mineralnych • analizuje diagramy ilustrujące wielkość wydobycia wybranych surowców w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • ocenia zasoby surowców mineralnych w Polsce na podstawie danych statystycznych • porównuje wielkość wydobycia poszczególnych surowców mineralnych w Polsce z wielkością wydobycia w innych krajach • wykazuje potrzebę racjonalnego wykorzystania surowców mineralnych w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje zależności między lokalizacją kopalni a rozmieszczeniem zakładów przetwarzających wydobywane surowce mineralne
13.	Energetyka	<ul style="list-style-type: none"> • klasyfikuje elektrownie • wymienia nazwy źródeł energii wykorzystywanych w Polsce • opisuje czynniki lokalizacji wybranych elektrowni w Polsce • wymienia wady i zalety poszczególnych rodzajów elektrowni • wymienia nazwy alternatywnych źródeł energii wykorzystywanych w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia na podstawie różnych źródeł informacji strukturę wykorzystania źródeł energii w Polsce • odczytuje z danych statystycznych i diagramów wielkość produkcji energii elektrycznej • opisuje strukturę produkcji energii elektrycznej według rodzajów elektrowni • wymienia nazwy wybranych elektrowni cieplnych i wodnych oraz wskazuje te elektrownie na gospodarczej mapie Polski 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia przyczyny i skutki dominacji energetyki cieplnej w Polsce • opisuje wykorzystanie wód płynących do produkcji energii elektrycznej w Polsce • wykazuje korzyści z wykorzystywania niekonwencjonalnych źródeł energii w Polsce • przedstawia i ocenia wpływ przemysłu energetycznego na stan środowiska przyrodniczego Polski 	<ul style="list-style-type: none"> • ocenia strukturę produkcji energii elektrycznej według rodzajów elektrowni w Polsce i formułuje wnioski 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje korzyści z wykorzystywania alternatywnych źródeł energii
14.	Usługi i transport lądowy	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: „usługi”, „komunikacja”, „transport”, „obwodnica” • klasyfikuje usługi • wymienia nazwy usług rozwijających się w zamieszkiwanym regionie • wymienia przykłady działów usług rozwijających się i zanikających 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje znaczenie usług we współczesnej gospodarce Polski i swojego regionu • opisuje znaczenie poszczególnych działów transportu lądowego w gospodarce kraju i swojego regionu • uzasadnia konieczność modernizacji transportu 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje zmiany na rynku usług w Polsce • wyjaśnia szybki rozwój wybranych usług w Polsce i zamieszkiwanym regionie • wyjaśnia zróżnicowanie gęstości oraz jakości sieci transportu samochodowego i kolejowego w Polsce na podstawie map 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje znaczenie usług w tworzeniu PKB • analizuje przewóz ładunków i pasażerów w Polsce według rodzajów transportu • opisuje bariery rozwoju transportu samochodowego i kolejowego w Polsce • wykazuje wpływ gęstości oraz jakości sieci dróg 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje związki między rozwojem gospodarczym a usługami

		<ul style="list-style-type: none"> • rozróżnia rodzaje transportu • wskazuje na mapie Polski główne szlaki transportu lądowego 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje przestrzenne zróżnicowanie gęstości sieci kolejowej i dróg kołowych w Polsce • wymienia przyczyny wzrostu znaczenia transportu samochodowego i przesyłowego w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia potrzebę budowy nowoczesnych autostrad 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia na przykładach rozwój innych dziedzin działalności gospodarczej w Polsce 	
15.	Transport wodny i lotniczy	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: „nośność”, „ładunki masowe” • wymienia nazwy morskich handlowych i pasażerskich portów w Polsce i wskazuje te porty na mapie Polski • wymienia nazwy głównych szlaków transportu śródlądowego i wskazuje je na mapie Polski • wymienia nazwy polskich miast mających swoje lotniska i wskazuje te miasta na mapie Polski 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie transportu morskiego, śródlądowego i lotniczego w gospodarce kraju • wymienia cechy transportu wodnego i lotniczego • przedstawia wielkość polskiej floty transportowej na podstawie danych statystycznych • wyjaśnia przyczyny szybkiego rozwoju transportu lotniczego w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje wady i zalety transportu morskiego, śródlądowego i lotniczego • omawia znaczenie kanałów śródlądowych w Polsce • charakteryzuje handlowe porty morskie w Polsce ze względu na wielkości przeładunków • wykazuje wpływ transportu wodnego i lotniczego na rozwój innych dziedzin działalności gospodarczej 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia na przykładach znaczenie transportu morskiego, śródlądowego i lotniczego w Polsce • omawia międzynarodowy ruch pasażerski w polskich portach morskich 	<ul style="list-style-type: none"> • porównuje odległości oraz koszty przewozu towarów i pasażerów różnymi środkami transportu w Polsce
16.	Łączność	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia rodzaje usług, które obejmuje łączność • wymienia czynniki wpływające na rozwój telefonii komórkowej i Internetu w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie łączności w gospodarce Polski i swojego regionu • określa przyczyny dynamicznego rozwoju Internetu i telefonii komórkowej w Polsce • porównuje liczbę abonentów telefonicznych w Polsce z liczbą abonentów w innych krajach Europy • porównuje liczbę użytkowników Internetu w Polsce z liczbą użytkowników Internetu w innych krajach Europy 	<ul style="list-style-type: none"> • porównuje na podstawie danych statystycznych i mapy poziom rozwoju Internetu i telefonii komórkowej w Polsce na tle wybranych krajów Europy 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje wpływ Internetu i telefonii komórkowej na rozwój innych dziedzin działalności gospodarczej • ocenia dostęp do Internetu w swoim województwie i wybranych województwach • ocenia przyczyny i skutki rozwoju technologii informacyjnej 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje związki między rozwojem gospodarczym i łącznością
17.	Turystyka	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: „turystyka”, „walory turystyczne”, 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie turystyki w gospodarce Polski i swojego regionu 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje ruch turystyczny w Polsce na podstawie danych statystycznych 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje znaczenie rozbudowy infrastruktury turystycznej dla rozwoju 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje potrzebę ochrony walorów turystycznych

		<p>„infrastruktura turystyczna”</p> <ul style="list-style-type: none"> • klasyfikuje turystykę ze względu na cel wyjazdów • wyjaśnia przyczyny wzrostu ruchu turystycznego po 1989 roku • wymienia przykłady walorów turystycznych Polski • wymienia atrakcje turystyczne wybranego regionu turystycznego w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia przyczyny rozwoju turystyki w Polsce • wymienia cele przyjazdów turystów zagranicznych do Polski • wymienia nazwy regionów oraz ośrodków turystycznych o wysokich walorach turystycznych i wskazuje je na mapie Polski • opisuje polskie obiekty znajdujące się na Liście światowego dziedzictwa kulturalnego i przyrodniczego UNESCO i wskazuje je na mapie Polski • wymienia nazwy regionów najczęściej odwiedzanych przez Polaków i wskazuje te regiony na mapie świata 	<ul style="list-style-type: none"> • porównuje przyjazdy turystów i wpływy z turystyki w Polsce i wybranych krajach Europy • wykazuje na przykładach walory przyrodnicze i kulturowe Polski na podstawie różnych źródeł informacji geograficznej • przedstawia przyczyny turystyki zagranicznej Polaków 	<p>turystyki w Polsce</p> <ul style="list-style-type: none"> • ocenia walory turystyczne wybranych regionów Polski • wyjaśnia znaczenie turystyki krajowej jako źródła dochodu regionu i państwa 	
18.	Handel zagraniczny	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: „handel zagraniczny”, „import”, „eksport”, „saldo bilansu handlu zagranicznego” • wymienia przykłady towarów pochodzących z importu, z których korzysta w życiu codziennym 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie handlu zagranicznego dla gospodarki Polski • wykazuje korzyści handlu zagranicznego • wymienia nazwy państw będących głównymi partnerami handlowymi Polski i wskazuje je na mapie politycznej świata • wymienia nazwy towarów eksportowanych z Polski • wymienia nazwy towarów importowanych do Polski • wyjaśnia przyczyny ujemnego salda bilansu handlu zagranicznego 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia na podstawie danych statystycznych bilans handlu zagranicznego Polski • opisuje na podstawie danych statystycznych strukturę towarową handlu zagranicznego • ocenia znaczenie handlu zagranicznego w życiu codziennym 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje dane liczbowe dotyczące bilansu handlu zagranicznego Polski w ostatnich latach i formułuje wnioski 	<ul style="list-style-type: none"> • proponuje sposoby uzyskania przez Polskę dodatniego bilansu handlowego
19.	Pobrzeża	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia nazwy i wskazuje główne regiony geograficzne na mapie ogólnogeograficznej Polski 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje na podstawie mapy ogólnogeograficznej Polski położenie pobraży • opisuje elementy krajobrazu 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje na podstawie map tematycznych środowisko przyrodnicze głównych regionów 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje wpływ zewnętrznych czynników rzeźbotwórczych na rzeźbę powierzchni pobraży 	<ul style="list-style-type: none"> • ocenia możliwości rozwoju gospodarczego pobraży

		<ul style="list-style-type: none"> wymienia nazwy regionów geograficznych pobraży i wskazuje je na ogólnogeograficznej mapie Polski wymienia nazwy najważniejszych miast pobraży i wskazuje je na mapie Polski wymienia atrakcje turystyczne pobraży 	<p>pobraży</p> <ul style="list-style-type: none"> opisuje na podstawie map tematycznych najważniejsze cechy gospodarki pobraży oraz ich związek z warunkami przyrodniczymi charakteryzuje wybrane miasta pobraży 	<p>geograficznych pobraży</p> <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia genezę Mierzei Wiślanej i Żuław Wiślanych opisuje genezę wybrzeża klifowego opisuje krajobraz Żuław Wiślanych oraz gospodarcze wykorzystanie tego regionu 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje związki między cechami gospodarki pobraży a warunkami przyrodniczymi projektuje i opisuje na podstawie map turystycznych i tematycznych trasę podróży po wybranym fragmencie pasa pobraży 	
20.	Pojezierza	<ul style="list-style-type: none"> wymienia nazwy regionów geograficznych pojezierzy i wskazuje je na ogólnogeograficznej mapie Polski wymienia nazwy elementów krajobrazu pojezierzy wymienia nazwy największych kompleksów leśnych pojezierzy i wskazuje te kompleksy na mapie określa walory obszarów leśnych pojezierzy określa atrakcje turystyczne pasa pojezierzy wymienia nazwy najważniejszych miast pojezierzy i wskazuje je na mapie Polski 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje na podstawie mapy ogólnogeograficznej Polski położenie pojezierzy omawia cechy krajobrazu młodogłacjalnego opisuje cechy klimatu pojezierzy na podstawie klimatogramów opisuje gleby pojezierzy wymienia nazwy surowców mineralnych występujących na pojezierzach charakteryzuje główne miasta pojezierzy opisuje, na podstawie map tematycznych, najważniejsze cechy gospodarki pojezierzy oraz ich związek z warunkami przyrodniczymi 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje na podstawie map tematycznych środowisko przyrodnicze pojezierzy wyjaśnia mechanizm powstawania cienia opadowego i jego wpływ na klimat pojezierzy przedstawia wpływ warunków naturalnych na rozwój turystyki w pasie pojezierzy 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje czynniki rzeźbotwórcze pojezierzy wyjaśnia zróżnicowanie krajobrazu w pasie pojezierzy wykazuje związki między cechami gospodarki pojezierzy a warunkami przyrodniczymi projektuje i opisuje na podstawie map turystycznych i tematycznych trasę podróży po wybranym fragmencie pojezierzy 	<ul style="list-style-type: none"> ocenia możliwości rozwoju gospodarczego pojezierzy
21.	Niziny Środkowo-polskie	<ul style="list-style-type: none"> wymienia nazwy regionów geograficznych Nizin Środkowopolskich i wskazuje je na ogólnogeograficznej mapie Polski wymienia nazwy elementów krajobrazu nizin wymienia nazwy największych kompleksów leśnych nizin i wskazuje je na mapie wymienia walory przyrodnicze parków 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje na podstawie mapy ogólnogeograficznej Polski położenie Nizin Środkowopolskich omawia cechy krajobrazu starogłacjalnego opisuje cechy klimatu nizin na podstawie klimatogramów charakteryzuje główne miasta Nizin Środkowopolskich uzasadnia, że Warszawa jest ważnym ośrodkiem 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje na podstawie map tematycznych środowisko przyrodnicze Nizin Środkowopolskich charakteryzuje warunki glebowe na nizinach wyjaśnia przyczyny letnich wezbrań na Odrze wyjaśnia uwarunkowania sadownictwa na nizinach przedstawia rolę Warszawy w rozwoju gospodarczym Polski 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje czynniki rzeźbotwórcze Nizin Środkowopolskich wykazuje związki między cechami gospodarki Nizin Środkowopolskich a warunkami przyrodniczymi projektuje i opisuje na podstawie map turystycznych i tematycznych trasę podróży po wybranym fragmencie nizin 	<ul style="list-style-type: none"> ocenia możliwości rozwoju gospodarczego Nizin Środkowopolskich

		<p>narodowych położonych na nizinach</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia nazwy miast Nizin Środkowopolskich i wskazuje te miasta na mapie Polski określa atrakcje turystyczne Nizin Środkowopolskich 	<p>gospodarczym</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia nazwy surowców mineralnych występujących na nizinach i wskazuje na mapie ogólnogeograficznej rejony ich występowania opisuje na podstawie map tematycznych najważniejsze cechy gospodarki Nizin Środkowopolskich oraz ich związek z warunkami przyrodniczymi 			
22.	Wyżyny	<ul style="list-style-type: none"> wymienia nazwy regionów geograficznych wyżyn i wskazuje je na ogólnogeograficznej mapie Polski wymienia nazwy elementów krajobrazu wyżyn wymienia nazwy form krasowych występujących na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej wymienia nazwy najważniejszych miast Wyżyn Polskich i wskazuje te miasta na mapie Polski określa atrakcje turystyczne Wyżyn Polskich 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje na podstawie mapy ogólnogeograficznej Polski położenie wyżyn opisuje uwarunkowania rozwoju przemysłu na Wyżynie Śląskiej opisuje atrakcje przyrodnicze i kulturowe Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej charakteryzuje warunki klimatyczno-glebowe Wyżyny Sandomierskiej opisuje atrakcje turystyczne Wyżyny Kieleckiej przedstawia cechy krajobrazu Wyżyny Lubelskiej i Roztocza charakteryzuje wybrane miasta wyżyn opisuje, na podstawie map tematycznych, najważniejsze cechy gospodarki pasa wyżyn oraz ich związek z warunkami przyrodniczymi 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje na podstawie map tematycznych środowisko przyrodnicze wyżyn opisuje wpływ działalności gospodarczej człowieka na krajobraz Wyżyny Śląskiej omawia związki między wydobyciem surowców mineralnych a lokalizacją przemysłu w Górnośląskim Okręgu Przemysłowym przedstawia genezę rzeźby powierzchni Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej opisuje genezę rzeźby powierzchni Wyżyny Małopolskiej wyjaśnia genezę wąwozów 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje wpływ wewnętrznych i zewnętrznych czynników rzeźbotwórczych na rzeźbę powierzchni wyżyn wyjaśnia zróżnicowanie krajobrazu Wyżyn Polskich na podstawie map tematycznych wykazuje związki między cechami gospodarki Wyżyn Polskich a warunkami przyrodniczymi wykazuje negatywny wpływ koncentracji ludności i przemysłu na środowisko przyrodnicze Wyżyny Śląskiej wykazuje zróżnicowanie rzeźby powierzchni Wyżyny Małopolskiej projektuje i opisuje na podstawie map turystycznych i tematycznych trasę podróży po wybranym fragmencie wyżyn 	<ul style="list-style-type: none"> ocenia możliwości rozwoju gospodarczego Wyżyn Polskich proponuje sposoby zagospodarowania terenów zdegradowanych na skutek działalności gospodarczej człowieka
23.	Kotliny Podkarpackie	<ul style="list-style-type: none"> wymienia nazwy regionów geograficznych kotlin i wskazuje je na ogólnogeograficznej mapie Polski 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje na podstawie mapy ogólnogeograficznej Polski położenie Kotlin Podkarpackich charakteryzuje klimat 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia genezę Kotlin Podkarpackich wyjaśnia rolę rzek w kształtowaniu krajobrazu Kotlin Podkarpackich 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje wpływ wewnętrznych i zewnętrznych czynników rzeźbotwórczych na rzeźbę powierzchni kotlin 	<ul style="list-style-type: none"> ocenia możliwości rozwoju gospodarczego Kotlin Podkarpackich

		<ul style="list-style-type: none"> wymienia nazwy elementów krajobrazu Kotlin Podkarpackich wymienia nazwy głównych form terenu Kotliny Podkarpackich wymienia nazwy kompleksów leśnych Kotlin Podkarpackich i wskazuje te kompleksy na mapie Polski omawia atrakcje turystyczne Kotlin Podkarpackich wymienia nazwy najważniejszych miast Kotlin Podkarpackich i wskazuje te miasta na mapie Polski 	<p>Kotlin Podkarpackich</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia nazwy surowców mineralnych występujących w Kotlinach Podkarpackich i wskazuje rejony ich wydobywania na mapie ogólnogeograficznej Polski opisuje na podstawie map tematycznych najważniejsze cechy gospodarki kotlin oraz ich związek z warunkami przyrodniczymi przedstawia funkcje Krakowa jako centrum kulturowego Polski 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje na podstawie map tematycznych środowisko przyrodnicze kotlin charakteryzuje gleby Kotlin Podkarpackich wyjaśnia znaczenie szlaków handlowych w Kotlinach Podkarpackich 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje uwarunkowania powstania złóż surowców mineralnych Kotlin Podkarpackich wykazuje związki między cechami gospodarki Kotlin Podkarpackich a warunkami przyrodniczymi projektuje i opisuje na podstawie map turystycznych i tematycznych trasę podróży po wybranym fragmencie Kotlin Podkarpackich 	
24.	Karpaty	<ul style="list-style-type: none"> wymienia nazwy regionów geograficznych Karpat i wskazuje je na ogólnogeograficznej mapie Polski wymienia nazwy elementów krajobrazu Karpat wymienia atrakcje turystyczne Karpat wymienia nazwy najważniejszych miast Karpat oraz wskazuje te miasta na mapie ogólnogeograficznej uzasadnia atrakcyjność turystyczną Tatr wymienia nazwy ośrodków turystycznych Karpat i wskazuje te ośrodki na mapie Polski 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje na podstawie mapy ogólnogeograficznej Polski położenie Karpat wyróżnia Karpaty Zewnętrzne i Karpaty Wewnętrzne i wskazuje je na mapie Polski opisuje położenie Tatr na podstawie ogólnogeograficznej mapy Polski omawia na podstawie map klimatycznych i klimatogramów cechy klimatu górskiego przedstawia walory turystyczne Tatr opisuje na podstawie map tematycznych najważniejsze cechy gospodarki Karpat oraz ich związek z warunkami przyrodniczymi przedstawia funkcje i znaczenie Zakopanego w rozwoju regionu 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje na podstawie map tematycznych środowisko przyrodnicze Karpat opisuje klimat i wody Karpat Wewnętrznych ukazuje zróżnicowanie krajobrazu Karpat Zewnętrznych i Wewnętrznych opisuje na podstawie ilustracji cechy rzeźby wysokogórskiej Tatr charakteryzuje poszczególne piętra klimatyczno-roślinne Tatr wykazuje konieczność tworzenia parków narodowych na terenie Karpat 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje wpływ wewnętrznych i zewnętrznych czynników rzeźbotwórczych na rzeźbę powierzchni Karpat ukazuje zależności między budową geologiczną i cechami rzeźby Tatr wykazuje związki między cechami gospodarki Karpat a warunkami przyrodniczymi projektuje i opisuje na podstawie map turystycznych i tematycznych trasę podróży po wybranym fragmencie Karpat 	<ul style="list-style-type: none"> ocenia możliwości rozwoju gospodarczego Karpat
25.	Sudety	<ul style="list-style-type: none"> wymienia nazwy regionów geograficznych Sudetów 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje położenie Sudetów na podstawie mapy 	<ul style="list-style-type: none"> omawia proces powstawania Sudetów 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje wpływ wewnętrznych 	<ul style="list-style-type: none"> ocenia możliwości rozwoju gospodarczego Sudetów

		<p>i wskazuje je na ogólnogeograficznej mapie Polski</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia nazwy elementów krajobrazu Sudetów wymienia nazwy miast Sudetów i wskazuje je na mapie Polski opisuje atrakcje turystyczne Sudetów 	<p>ogólnogeograficznej Polski</p> <ul style="list-style-type: none"> opisuje formy krajobrazu Sudetów opisuje na podstawie map tematycznych cechy krajobrazu Sudetów omawia funkcje i znaczenie Karpacza w regionie wymienia nazwy surowców mineralnych występujących w Sudetach i wskazuje rejony ich występowania na mapie ogólnogeograficznej opisuje na podstawie map tematycznych najważniejsze cechy gospodarki Sudetów oraz ich związek z warunkami przyrodniczymi 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia genezę rzeźby Sudetów charakteryzuje na podstawie map tematycznych środowisko przyrodnicze Sudetów charakteryzuje Karkonosze opisuje zagrożenia środowiska przyrodniczego powstające w wyniku działalności gospodarczej człowieka 	<p>i zewnętrznych czynników rzeźbotwórczych na rzeźbę powierzchni Sudetów</p> <ul style="list-style-type: none"> wykazuje związki między cechami gospodarki Sudetów a warunkami przyrodniczymi projektuje i opisuje na podstawie map turystycznych i tematycznych trasę podróży po wybranym fragmencie Sudetów 	
26.	Mój region, moja mała ojczyzna	<ul style="list-style-type: none"> wymienia nazwę regionu geograficznego, w którym mieszka i wskazuje go na ogólnogeograficznej mapie Polski przedstawia źródła informacji o swoim regionie omawia tradycje regionu zamieszkania odczytuje dane statystyczne dotyczące zagadnień m.in. społecznych i gospodarczych swojego regionu opisuje atrakcje turystyczne regionu zamieszkania 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje na podstawie mapy ogólnogeograficznej Polski położenie swojego regionu wymienia przykłady wykorzystania skał w różnych dziedzinach życia człowieka wymienia główne rodzaje zasobów własnego regionu geograficznego: lasów, wód, gleb, surowców mineralnych oraz, korzystając z mapy, opisuje ich rozmieszczenie opisuje na podstawie map tematycznych najważniejsze cechy gospodarki własnego regionu geograficznego oraz ich związek z warunkami przyrodniczymi określa znaczenie gospodarcze zasobów naturalnych własnego regionu wyjaśnia przyczyny zmian 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje na podstawie map tematycznych środowisko geograficzne własnego regionu (również na podstawie obserwacji terenowych) rozpoznaje główne rodzaje skał występujących we własnym regionie i wskazuje na mapie najważniejsze obszary ich występowania charakteryzuje na podstawie map tematycznych zróżnicowanie rozmieszczenia ludności w zamieszkiwanym regionie oraz wyjaśnia te różnice czynnikami przyrodniczymi wykazuje konieczność ochrony środowiska własnego regionu geograficznego 	<ul style="list-style-type: none"> ocenia warunki i możliwości produkcji rolnej i przemysłowej w regionie zamieszkania analizuje, porównuje, ocenia rozmieszczenie i wielkość miast w zamieszkiwanym regionie wykazuje różnice w strukturze zatrudnienia ludności we własnym regionie opisuje formy ochrony środowiska przyrodniczego oraz proponuje konkretne działania na rzecz jego ochrony we własnym regionie projektuje i opisuje na podstawie różnych źródeł (także własnych obserwacji terenowych) trasę wycieczki po zamieszkiwanym regionie, uwzględniając walory 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje indywidualne cechy swojego regionu

			<p>zachodzących w przemyśle we własnym regionie oraz wskazuje najlepiej rozwijające się obecnie działy produkcji przemysłowej</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia szybki rozwój wybranych usług we własnym regionie • przedstawia w formie prezentacji multimedialnej walory turystyczne własnego regionu geograficznego ze szczególnym uwzględnieniem jego walorów kulturowych 		<p>przyrodnicze i kulturowe tego regionu</p>	
27.	Miejsce Polski w świecie	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia nazwy światowych organizacji politycznych i gospodarczych, których członkiem jest Polska • wymienia przykłady międzynarodowej współpracy Polski 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia korzyści wynikające z przynależności Polski do międzynarodowych organizacji • przedstawia na podstawie danych statystycznych miejsce Polski w gospodarce światowej • wymienia nazwy euroregionów i wskazuje je na mapie politycznej Europy 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia zadania, które realizuje Polska w ramach międzynarodowych organizacji • przedstawia korzyści wynikające ze współpracy międzynarodowej 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje potrzebę współpracy Polski z innymi krajami i udziału w różnych organizacjach międzynarodowych • ocenia skutki integracji Polski ze strukturami Unii Europejskiej i NATO 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje wybrany euroregion